

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

SKUPINA ZA SAMOPOMOČ

ENOSTARŠEVSKIM

DRUŽINAM

MENTOR: as. dr. Liljana Rihter

Metka Mejaš
Tanja Us Pavlin

Ime in priimek: Metka Mejaš in Tanja Us Pavlin

Naslov naloge: Skupina za samopomoč enostarševskim družinam

Kraj: Ljubljana

Leto: 2008

Št. strani: 103

Št. prilog: 3

Št. grafov: 2

Št. tabel: 4

Mentor: as. dr. Liljana Rihter

Deskriptorji:

družina, enostarševska družina, samopomoč, skupina za samopomoč

Povzetek:

Naloga prikazuje kvalitativno analizo učinkov Skupine za samopomoč enostarševskim družinam z vidika članic. Dejstvo je, da število enostarševskih družin narašča. Ugotovili smo, da skupina za samopomoč enostarševskim družinam pripomore k urejanju razmer v preoblikovanju razpadlih družin in h kakovostnejšemu življenju članic enostarševskih družin.

Title: Self-help group for single-parents families

Descriptors: family, single-parents families, self-help, self-help group

Abstract:

In the diploma work we present the qualitative analysis of effects from point of view of members of self-help group. It is the fact that number of single-parent families is increasing. We found out that self-help group improve the quality of life of members of single-parent families and also helped to arrange circumstances in transforming of collapsed families.

Ko se pred nami zaprejo ena vrata,
se nam druga odprejo.
Tragično je, da takrat vedno zremo le
v zaprta vrata in zato spregledamo tista, ki so se odprla.
(André Gide)

PREDGOVOR

Število enostarševskih družin narašča. Na Centru za socialno delo Trebnje deluje skupina za samopomoč v podporo enostarševskim družinam, ki imajo težave. Skupino za samopomoč enostarševskim družinam, v nadaljevanju SSED, sem bolje spoznala, ker sem v SSED sodelovala kot zapisnikarica. S kolegico, ki je sama živela v enostarševski družini, sva v tej temi našli skupni jezik.

Ker naju je podrobneje zanimala dinamika enostarševskih družin, sva se odločili, da temo raziščeva v okviru diplomske naloge. Po lastnih občutkih in vtisih iz sodelovanja v SSED se nama je zdelo, da je ta skupina na Centru za socialno delo dobro sprejeta, obiskana in predvsem potrebna. Želeli sva spoznati, kaj članicam SSED pomeni. Za cilj sva zastavili raziskati počutje žensk pred vključitvijo v skupino in počutje po tem, ko so v skupino vključene že nekaj časa. Odgovoriti sva želeli na vprašanja, kako so ženske uporabnice SSED ocenjevale svoj položaj pred vključitvijo v skupino in kako ga ocenjujejo sedaj.

Na tem mestu bi se radi zahvalili vsem, ki so nama stali o strani in nama kakorkoli pomagali. Predvsem pa gre iskrena zahvala najini mentorici dr. Liljani Rihter, ki nama je resnično veliko pomagala in naju usmerjala.

KAZALO

PREDGOVOR	3
1. TEORETIČNI UVOD	6
1.1 DRUŽINA	6
1.2. OBLIKE DRUŽIN	12
1.3. ENOSTARŠEVSKJE DRUŽINE	17
1.4. SLOVENSKA ZAKONODAJA	20
1.5. CENTRI ZA SOCIALNO DELO	26
1.6. SAMOPOMOČ	31
1.6.1. Skupine za samopomoč	34
1.6.2. Skupina za samopomoč enostarševskim družinam	39
2. OPREDELITEV PROBLEMA	46
3. METODOLOGIJA	48
3.1. VRSTA RAZISKAVE	48
3.2. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	48
3.3. POPULACIJA	48
3.4. ZBIRANJE PODATKOV	48
3.5. ANALIZA PODATKOV	49
4. REZULTATI	51
4.1. STAROSTNA STRUKTURA	51
4.2. IZOBRAZBENA STRUKTURA	52
4.3. SPREMEMBE V KAKOVOSTI ŽIVLJENJA ČLANIC SSED	53
4.4. MNENJE ŽENSK, KI SKUPINE NISO REDNO OBISKOVALE	56
5. RAZPRAVA	57
6. SKLEPI	62
7. PREDLOGI	63
8. LITERATURA IN VIRI	65
9. POVZETEK	68
10. PRILOGE	69

KAZALO TABEL

<u>Tabela 1.1. Tipi družin</u>	15
<u>Tabela 1.2. Tipi družin v Sloveniji in Občini Trebnje.....</u>	16
<u>Tabela 4.1. Starostna struktura</u>	51
<u>Tabela 4.2. Izobrazbena struktura.....</u>	52

KAZALO GRAFOV

<u>Graf 4.1. Starostna struktura.....</u>	51
<u>Graf 4.2. Izobrazbena struktura</u>	52

1. TEORETIČNI UVOD

Skupine za samopomoč so osebna in medčloveška povezava dveh do trideset ljudi. Temeljijo na samopobudi zaradi skupnih potreb, težav in stisk. Je sodobna oblika nekrajevne sosedstva in nekrvnega sorodstva, deloma pa tudi nadomestek v času krize zakona, družine, prijateljstva in drugih temeljnih človekovih odnosov. Organizacijska oblika skupin za samopomoč je izredno pestra, nestabilna in neformalna, dejavnosti so usmerjene večinoma navznoter, sodelovanje strokovnjakov je neformalno ali pa ga sploh ni. Sodobne skupine so se začele oblikovati pred dobrimi 50-imi leti. Prvi so se takrat tako organizirali anonimni alkoholiki. Po njihovem vzoru pa se zadnja desetletja v razvitem svetu naglo razraščajo različne skupine, ki jih je zdaj že več kot 450 vrst. (Kladnik v Hojnik – Zupanc 1997)

Diplomska naloga je strukturno razdeljena na teoretični in raziskovalni del. V teoretičnem delu najprej opredelimo pojem družine ter različne oblike družin. Ena izmed teh oblik je tudi enostarševska družina. Predstavljamo nekaj definicij enostarševske družine, nato pa še specifične značilnosti. Enostarševske družine razdelimo tudi glede na razloge za nastanek. Prikazujemo statistične podatke o enostarševskih družinah za Evropo in Slovenijo. Na kratko povzamemo slovensko zakonodajo, ki ureja področje družine in opredelili naloge Centrov za socialno delo pri delu z družino. V naslednjem poglavju je predstavljena samopomoč – njena zgodovina in definicija samopomoči. Sledi še opis skupin za samopomoč in konkreten opis skupine za samopomoč enostarševskim družinam.

1.1 DRUŽINA

»Na prvi pogled težav s pojmom družine ne bi smelo biti, nasprotno, saj vendar vsakdo ve, kaj je družina. Kako potem pojasniti, da se sodelujoči v strokovnih in znanstvenih diskusijah že dobri dve desetletji tako intenzivno ukvarjajo prav s pojmom družine oz. s tem, kar naj bi pojem (vsebinsko) pokrival? Sprehodimo se skozi temeljne zadrege. Ali naj bo definicija družine omejena na tradicionalno predstavo o starših in otrocih, ki skupaj živijo v družinskem gospodinjstvu? Ali dve neporočeni osebi, ki živita skupaj, tvorita družino? Ali morata biti ti

osebi nasprotnih spolov? Ali naj enostarševske družine obravnavamo kot običajne družine ali pa so nekaj posebnega, morda celo odklonskega, in odklonskega za koga? Ali pojem družine ne vzbuja predstave o družinskem življenju, ki nima prav veliko skupnega z načini in oblikami sodobnega zasebnega življenja? Ali torej ne bi bilo bolje govoriti o družinskih gospodinjstvih, sorodstvenih strukturah ali domačih življenjskih skupnostih, če želimo zaobjeti vso raznolikost načinov družinskega življenja?» (Renner et al. 2006:13)

Družine so različne oblike skupnega življenja ljudi, za katere je značilna intimnost, zavezništvo med staršema in medgeneracijski odnosi. Vsaka družina mora vedno znova na svoj edinstven način obvladati neskončno raznolikost individualnih razlik. (Čačinovič-Vogrincič 1992)

Da pa družina razlike lahko obvladuje, mora imeti zagotovljene osnovne potrebe, ki predstavljajo pogoj za življenje družine. Družina mora imeti prostor, kjer lahko skupno živi in zadovoljuje osnovne potrebe po varnosti. Imeti mora tudi zagotovljeno materialno osnovo, da lahko zagotovi potrebe in želje. Ob tem ne smemo pozabiti na čas za skupno življenje, ki je še kako pomemben dejavnik za življenje družine.

Satirjeva (1995) nas opozarja, da le malo vemo o svojih družinah. Pravi, da se človek sooči le z eno desetino družinske resničnosti. Ena desetina zadostuje za običajno nespreminjanje vsakdanjega življenja, vsaka nujna sprememba pa zahteva svojsko raziskovanje ali razvidnost nove desetine. Za večjo razvidnost vsakdanjega življenja pa je potrebno več poguma in tudi poti v neznano. Družina mora razreševati vrsto problemov, ki nastopajo znotraj nje in ki se pojavljajo ob njenem odpiranju navzven, v družbo. Družina nas spremlja vse življenje, od našega rojstva in še pred njim pa vse do naše smrti, do našega odhoda s tega sveta. Rojeni smo v družinsko skupnost in okolje, na kar nimamo nobenega vpliva. Lukasova (1993) pravi, da je družina središče življenja. V veselju in trpljenju priteguje tiste, ki pripadajo drug drugemu, jim daje varnost in zatočišče. Svoje člane vzpodbuja in ščiti, jih hrani in varuje, spremlja jih od rojstva do smrti. Danes starši rojstvo otrok bolj načrtujejo in preudarjajo, kot so to počeli včasih. Lahko rečemo, da se starši veliko bolj zavestno odločajo za doživljenjsko vlogo staršev, bodisi kot vlogo očeta ali kot vlogo matere.

Člani družine se morajo učiti spoštovati pravice in potrebe drugih, hkrati pa morajo spoštovati tudi svoje. Ljudje imamo dve osnovni potrebi, da smo zadovoljni s seboj in da smo zadovoljni v odnosih z drugimi. Prva osnovna potreba je potreba po avtonomiji oziroma skrbi zase.

» Ta zajema:

- zadovoljitev lastnih potreb – samoizpolnitev;
- zagovarjanje lastnih interesov – samozaščita;
- osebni razvoj v skladu z lastnimi potenciali in željami – samospoznavanje in samouveljavitev;
- biti neodvisen, svoboden v odgovornosti zase;
- biti zadovoljen s seboj in svojo aktivnostjo.

Druga potreba po povezanosti oziroma skrbi za druge pa obsega:

- željo biti dragocen drugemu;
- biti drugemu v pomoč;
- sodelovanje z drugimi;
- izpolnjevanje potreb drugih;
- zaščito drugega;
- biti ljubljen in cenjen.« (Bouwkamp, De Vries 2002:25)

Vse življenje poskušamo iskati ravnotežje med obema osnovnima potrebama. To je pogosto težko doseči, ker je tisto, kar bi želeli doseči, drugačno od pričakovanj drugih. Iskanje ravnovesja se neprestano dogaja v našem vsakdanjem družinskem življenju. Uspešnost tega dogajanja je odvisna od vsakega posameznega družinskega člana, ki tvori celotno družino. Idealno je, če sta obe potrebi v ravnovesju, da družinski člani znajo biti skupaj in biti sami. Razlike so med ljudmi dovoljene. Družinski člani vedo, kako izpolniti svoje potrebe in hkrati skrbeti tudi za druge. Otroci se od staršev učijo, kako vzgajati ter doživljajo, kako starša živita skupaj svoj partnerski odnos, kako rešujeta konflikte, kako se pogovarjata o tem in o onem, kako se pogovarjata o razlikah med njima. Partnerja, ki imata ljubeč medsebojni odnos in ko si nudita oporo, dajeta otrokom največ. Starši, ki znajo poskrbeti za svoje potrebe in za potrebe drugih, jasno postavijo tudi zahteve do otrok, hkrati pa skušajo na odgovoren način izpolniti njihove potrebe. Odprti so za želje in potrebe otrok ter jih jemljejo resno. Starši morajo z otroki komunicirati dvosmerno. Na koncu so starši tisti, ki odločijo, kaj bodo

naredili in za odločitev prevzamejo odgovornost. Tak način pri otrocih vzpodbuja neodvisnost in socialno odgovorno vedenje. Tako vzgojeni otroci imajo veliko samozaupanja in samozavesti.

Pomembni prvini družinskega življenja sta bližina in medsebojna povezanost družinskih članov. Bližina daje občutje varnosti, sprejetosti in pripadnosti. Če je pretesna in preveč intenzivna, lahko omejuje osebnostni razvoj posameznih članov, njihovo avtonomnost. Če bližine ni ali je premajhna, pa družina svojih članov ne oskrbuje s potrebnim občutjem zaupanja vase in trdnosti, ki jo dajejo primarni čustveni odnosi.

»Kakor vsak človek se tudi družina razvija prek značilnih razvojnih obdobj.« (Žmuc Tomori 1988:16) Obdobja si sledijo po vrstnem redu: obdobje oblikovanja partnerskega odnosa, pričakovanje prvega otroka, predšolsko obdobje, družinska skupnost s šolskimi otroki, mladostniško obdobje otrok, osamosvajanje otrok in zapuščanje družinskega sistema. Vsako obdobje prinaša svoje preizkušnje, ko družina doživlja veliko lepega in sprememb, ki prinašajo tudi težave. (ibidem.)

Skyner poudarja, da družina potrebuje jasno izdelano hierarhijo moči, bodisi dominacijo očeta ali matere ali pa zadovoljiv sistem, ki uravnava sodelovanje med staršema (Skyner, Cheese 1994). Hierarhija lahko določa delitev moči med staršema tako, da jasno definira vloge obeh. Vsaka družina ima svojo strukturo in funkcije človeka kot posameznika in kot člana skupine, kar prenaša iz generacije staršev v generacijo otrok. Otrok se mora v tej skupini orientirati, spoznati meje in se naučiti razločevati med notranjim svetom družine in zunanjim svetom. Otrok lahko to stori le, če imajo njegovi starši meje jasno postavljene in da so razvidne. Otroku mora biti puščeno dovolj svobode, da se preskuša; hkrati pa mora imeti tudi jasne zahteve in omejitve.

Družina mora imeti tri temeljne značilnosti, ki jih navaja Lidz (v Čačinovič Vogrinčič 1998). Te so zavezništvo med staršema, ohranitev generacijskih razlik in sprejemanje vloge lastnega spola. Zavezništvo med staršema oziroma njuna koalicija pomeni v vsakdanjem življenju, da se partnerja medsebojno podpirata v svojih vlogah in vzajemno povečujeta občutke varnosti in gotovosti. Starša se v svojem odnosu do otrok upoštevata in dopolnjujeta. S tem ustvarjata

močno starševsko diado, ki otroku onemogoča, da bi jo razbil. Hkrati otroku ustvarjata pogoje za identifikacijo z roditeljem istega spola ter primarni objekt ljubezni v roditelju drugega spola. Starši smejo biti odvisni drug od drugega. V zadovoljevanju svojih potreb pa ne smejo biti odvisni od otrok, kar nam narekuje druga temeljna značilnost. Otrok potrebuje svojo odvisnost od staršev, da bi se počutil varnega in da bi lepo rasel ter se razvijal. Njegov razvoj je ogrožen, če mora staršem, ki jih sam potrebuje, dajati čustveno oporo. Sprejemanje vloge lastnega spola je izredno pomembna značilnost, da si bo otrok pridobil dovolj gotovosti v spolni identiteti. Kot vzor za odraščanje in identifikacijo potrebuje starša, ki sta v svojem zavezništvu ohranila v družbi zaželene spolne vloge. Za otroka je usodno, če se en spol razvrednoti in ponižuje.

Družina je konfliktna skupina, ki se vedno znova sooči z nalogo, da rešuje konflikte. Način reševanja izbirata starša. To je lahko skupaj v dogovarjanju, sporazumevanju ali v spopadu drug proti drugemu. Mertens (v Čačinovič Vogrinčič 1998) pravi, da je sposobnost za konflikt bistvena lastnost, ki jo potrebujemo v družinskem življenju. Gre za sposobnost posameznika, da konflikt zazna, ga prepozna in se z njim sooči, da bi ga znal rešiti ali zmoget z njim živeti. Pri tem gre za vzgojo sposobnosti, da otrok sproti vidi v medčloveški interakciji in komunikaciji vsebovano konfliktnost in se z njo spoprime, ne da bi moral nase, osebno sprejeti krivdo zanjo. Gabi Čačinovič Vogrinčič (1998) Mertensa dopolnjuje v tem smislu, da mora sposobnost za konflikt vsebovati tudi vzgojo za prepoznavanje prispevka posameznika h konfliktnosti za ohranitev družine. Seveda se v družini učimo reševati konflikte, a ne le to; učimo se jih tudi negirati oziroma potlačiti. Za vsakega družinskega člana je važno spoznanje, da je varnost, ki jo človek v družini potrebuje, tudi varnost spreminjanja. Iz tega sledi, da bi morali starši pogosteje razlagati svoje odločitve in spodbujati otroke, da o tem sprašujejo. Otrok potrebuje možnost, da preizkuša stvarnost, kot jo doživlja in zanj mora biti družina najbolj varen prostor. O stvarnosti se mora pogovoriti s starši, jo primerjati s stvarnostjo, kot mu jo posredujejo drugi in otrok ob tem zastavlja in ohranja svoje lastne meje.

Vsaka družina ima svojo strukturo, svoja pravila in porazdeljene vloge. Odrasti v družini pomeni, da si sprejel neko vlogo, norme in pravila, ki so se vzpostavile preko poizkusov in zmot. Tako nastaja zgodovina vsake družine. Družine so lahko z vidika strukture zaprte, poljubne ali odprte (Čačinovič Vogrinčič 1998). V zaprtih družinah so se tekom zgodovine

poizkusov in zmot izdelala toga, nespremenljiva pravila izražanja in zadovoljevanja potreb družine in posameznika. Taka toga struktura jim odgovarja, vsaka sprememba bi jim pomenila grožnjo. V poljubnih družinah ni jasnosti v mejah, hierarhične koalicije in podsistemi se nenehno spreminjajo. Za posameznika to pomeni, da lahko dela kar hoče, vse je možno. V takih družinah so vsa čustva dovoljena, čustvovanj nič ne omejuje. Družinski stil je nekakšna ustvarjalna anarhija. Spodbujajo se nove, razburljive in nenavadne rešitve. Najbolj funkcionalna pa je odprta družina. Vloge v njej so dovolj razvidne, da omogočajo spreminjanje. Na razpolago ima dovolj sredstev, da zadovolji potrebe posameznika in zagotovi rast članov družine. Uporaba moči temelji na vzajemnosti, sodelovanje vseh pri odločanju omogoča, da si vsi člani družine izrazijo svoje potrebe, ki so upoštevane. Tako ni nihče prezrt, vsi v družini so upoštevani. V družinski skupini se usposabljammo za ravnanje s potrebami in čustvi, o značilnostih strukture družine, o vlogah in moči, itd.

Po Minuchinu (v Čačinovič Vogrinčič 1998) je vsak posameznik, ki živi v družini, član več podsistemov. Podsistemi se lahko tvorijo po principu generacije, spola, interesa ali funkcije. Posameznik je podsistem v družinski skupini, podsistem tvorita mož in žena, ali oče in otrok, itd. V vsakem podsistemu ima posameznik različno moč, v vsakem se uči različnih znanj in vstopa v različne odnose. Podsistem mora postaviti meje, ki mu zagotavljajo lastno psihosocialno okolje in ga ščitijo pred vmešavanjem, ne da bi ga togost meja potisnila v izolacijo.

»Statistični podatki so eden pomembnih virov informacij o družinskem življenju v Sloveniji, še posebej, če upoštevamo, da obstaja na področju raziskovanja družinskega življenja določen deficit systemskega raziskovanja. Žal imajo ti podatki tudi svoje pomanjkljivosti, ki se jih moramo pri interpretaciji družinskega življenja zavedati. Največ podatkov zbere uradna statistika, ki je pri tem selektivna in pomanjkljiva. Selektivna v smislu, da zbira le določene vrste podatkov (največkrat demografske), ki so v državnem interesu (namenjeni na primer oblikovanju socialne in družinske politike), pomanjkljive pa zato, ker je način zbiranja podatkov usmerjen v model nuklearne družine, pogosto le v zbiranje podatkov po gospodinjstvih.« (Rener et al. 2006:33)

1.2. OBLIKE DRUŽIN

Alenka Švab (2001) pokaže, da danes ni mogoče postaviti enoznačne definicije sodobne družine, in sodi, da je niti ne potrebujemo. To, kar potrebujemo, je vedenje o pluralnosti družinskih oblik in o nasprotjih v družinskem življenju, ki jih ugotavlja sociologija. Družinsko življenje je raznoliko, kompleksno, spremenljivo. Spremenili so se načini družinskega življenja.

»Še pred desetletji je prevladoval le en družinski model – nuklearna družina, iz katere so morale kvečjemu še redke eno starševske družine (največkrat matere samohranilke). Danes je slika dosti bolj pisana – sestavljajo jo neporočeni pari z otroki ali brez njih, reorganizirane družine, istospolne družine, eno starševske družine, ki nastajajo bodisi kot posledica razvez bodisi kot posledica odločitev žensk, da bodo živele brez partnerjev, če naštejemo le najbolj očitne. Družinsko življenje si lahko vsak organizira po svoje. Predvsem gre zato, da družinsko življenje ni neka statična oblika ali način življenja, ampak se vse skozi spreminja. Ljudje danes mnogo bolj pogosto kot kadarkoli prej prehajajo iz enega (načina) družinskega življenja v drugega. Družinski poteki niso več strogo linearni in predvidljivi, dogodke v družinskem poteku je zelo težko napovedati. To pa je ena temeljnih težav sociologov družine, ki pogosto vodi v enostranske interpretacije sodobnega družinskega življenja.« (Švab 2001:179)

Tipologija družin po različnih avtorjih:

- *OZN predlaga naslednjo tipologijo družin:*
 1. Jedrna družina – mednje uvršča biološke in socialne jedrne družine staršev in otrok, enostarševske družine in adoptivne družine.
 2. Razširjene družine – med katere uvršča tri- in večgeneracijske družine, poligamne razširjene družine in plemenske razširjene družine.
 3. Reorganizirane družine - mednje sodijo dopolnjene ali vzpostavljene družine, življenjske skupnosti (komunski način življenja) in reorganizirane družine istospolnih partnerjev. (Cseh – Szombathy v Renner et al. 2006:17)
- *Brownova tipologija (v Renner et al. 2006:17) družine razvršča na:*
 1. Jedrne družine – družine dveh staršev in otrok.

2. Klasične razširjene družine – vertikalno in horizontalno razširjene družine ter družine, sestavljene iz več jedrnih družin, ki jih povezuje sorodstveno razmerje in strnjena lokacija bivanja.
 3. Modificirane razširjene družine – družine, ki so geografsko ločene vendar vzdržujejo redne sorodniške stike in si nudijo vzajemno oporo.
 4. Enostarševske družine.
 5. Reorganizirane družine – ponovno vzpostavljene družine oz. družine, v katerih je vsaj eden od staršev socialni, ne pa tudi biološki starš.
- *Po mnenju Rennerjeve (Renner et al. 2006:17) bi bilo glede na družinske življenjske aranžmaje v našem okolju, smiselno razlikovati med dvema vrstama družin:*
 1. Jedrne – to so dvostarševske, enostarševske in reorganizirane družine.
 2. Razširjene družine – to so klasične razširjene družine in razpršene družine.
 - *Skupina strokovnjakov (Laszlo Csich-Szombathy, Wilfred Dumon in Luis Zenero Otero) je v okviru priprav na Mednarodno leto družine izdelala študijo o strukturiranih tipih sodobnih družin, kjer so izredno pluralnost družinskih oblik sodobnega sveta strnili v tri skupine. Osnova za razvrščanje je bila definicija družine, ki o družini govori kot o »skupini oseb, ki skrbi za otroke«, oz. »družina je skupina oseb, ki jo zakonodaja in /ali prakse posameznih držav prepoznajo za družino.« (Renner, Potočnik, Kozmik 1995:19) Zavedajoč se pomanjkljivosti tako fluidne definicije družine, so kot kriterij legitimnosti družine navajali obstoj vsaj enega od treh tipov razmerij: emocionalnega, sociokulturnega in pravnega ter družine razvrstili v:*
 1. Jedrne družine – biološke, socialne, enostarševske in adoptivne.
 2. Razširjene družine – tri ali večgeneracijske, sorodniške, plemenske in poligamne.
 3. Reorganizirane družine – sestavljene družine, komune in družine istospolnih partnerjev. (Renner, Potočnik, Kozmik 1995)
 - *Statistični urad RS uporablja naslednjo delitev (Popis 2002 v Renner et al. 2006):*
 1. Zakonski par brez otrok
 2. Neporočeni par brez otrok
 3. Zakonski par z otroki

4. Neporočeni par z otroki
5. Mati z otroki
6. Oče z otroki.

Evropski statistični urad Eurostat je ob 15. maju, mednarodnem dnevu družin, v letu 2006 pripravil sklop statističnih podatkov v zvezi z družinami v Evropski uniji. Tako ugotavlja, da se je leta 2004 na dve poroki v povprečju zgodila skoraj ena ločitev, tretjina otrok je bila v EU-25 rojena v zunajzakonski skupnosti, dve tretjini gospodinjev pa nimata otrok, ki bi še bili odvisni od staršev. Kot ugotavlja Eurostat, je bilo leta 2004 v EU-25 2,2 milijona porok, kar v povprečju pomeni, da je bilo na tisoč prebivalcev 4,8 poroke. Podrobnejši podatki po državah kažejo, da se je največ ljudi poročilo na Cipru (7,2 poroke na tisoč prebivalcev), najmanj pa v Sloveniji (3,3 poroke). Kljub temu je bilo v EU v istem letu skoraj milijon ločitev, oziroma v povprečju 2,1 ločitve na tisoč prebivalcev. Podatki po državah pokažejo, da se najmanj ločujejo Irci (0,7 ločitve na tisoč prebivalcev), najbolj Litovci (3,2) in Čehi (3,2), medtem ko to število za Slovenijo znaša 1,2. Leta 2004 je bilo v EU-25 rojenih 4,8 milijona otrok, kar je v povprečju 10,5 živorojenih otrok na tisoč prebivalcev. Kot ugotavlja Eurostat, je najnižja rodnost v Nemčiji, kjer se je na tisoč prebivalcev rodilo 8,6 otroka, medtem ko se je največ otrok rodilo na Irskem (15,2 na tisoč prebivalcev). Po podatkih Eurostata je rodnost v Sloveniji znašala 9,0 otroka na tisoč prebivalcev. Velja tudi omeniti, da se v Estoniji 57,8 odstotka otrok rodi v zunajzakonski skupnosti, medtem ko ta odstotek na Cipru znaša 3,3 odstotke. Povprečje v EU-25 je 31,6 odstotka, v Sloveniji pa je odstotek otrok, ki se rodijo v zunajzakonski skupnosti, 43,5 odstotka. (<http://www.mladina.si/dnevnik/81676/>)

Ob popisu 2002 je bil v Sloveniji najpogostejši tip družine zakonski par z otroki (53,0%), sledili so: zakonski par brez otrok (20,7%), mati z otroki (16,1%), neporočeni par z otroki (5,3%), oče z otroki (2,6%) in neporočeni par brez otrok (2,3%). Ugotavljamo, da se število družin povečuje, a postajajo manjše. V Sloveniji imamo po zadnjih podatkih iz popisnega leta 2002, 556 tisoč družin, v katerih v povprečju živi 3,1 član. 87 % prebivalstva Slovenije živi v družinah. V primerjavi s popisom iz leta 1991 se je najbolj povečalo število družinskih skupnosti, v katerih partnerja nista poročena, imata pa otroke. (Statistični urad RS, http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=169)

Ob popisu 2002 je v družinah z obema staršema živel 80% otrok. Tako je 4-krat več otrok živel z obema staršema kot samo z enim staršem: z očetom in mamo je živel 555 tisoč otrok, 140 tisoč pa samo z enim od njiju. Otroci, ki so živeli samo z očetom, je bilo številčno najmanj, bili pa so nekoliko starejši od tistih, ki so živeli sami z materami. (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=880)

Povprečna družina z otroki šteje 3,4 člana. V družinah z otroki se število otrok zmanjšuje, povečuje pa se njihova povprečna starost. Najštevilčnejše so družine, v katerih so starši poročeni (3,7 člana), sledijo družine parov v zunajzakonski skupnosti (3,5 člana); povprečna velikost enostarševskih družin pa je 2,3 člana. Približno polovica družin ima enega otroka (48,6 %), malo manj družin (42 %) ima dva otroke. (Statistični urad RS, http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=169)

Tabela 1.1. Tipi družin

	Popis					
	1981		1991		2002	
Skupaj družin	522314	100%	551899	100%	555945	100%
Zakonski par brez otrok	110934	21,2%	109594	19,9%	114835	20,7%
Neporočeni par brez otrok	*	*	4966	0,9%	12807	2,3%
Zakonski par z otroki	336549	64,4%	325622	59,0%	294726	53,0%
Neporočeni par z otroki	*	*	12408	2,2%	29285	5,3%
Mati z otroki	65251	12,5%	85214	15,4%	89683	16,1%
Oče z otroki	9580	1,8%	14095	2,6%	14609	2,6%
Enostarševske družine skupaj	74831	14,3%	99309	18,0%	104292	18,8%

Vir: Statistični urad RS, Rezultati raziskovanj in Popis 2002, (v Renner et al. 2006:37)

Ob pregledu družinskih oblik vidimo, da v Sloveniji v zadnjih nekaj desetletjih še vedno prevladujejo zakonski par z otroki, čeprav njihov delež upada. Obenem narašča število neporočenih parov z otroki. Zunajzakonska skupnost v Sloveniji že dolgo ni več le oblika

»predporočnega« sobivanja dveh partnerjev, ampak se pogosto nadaljuje tudi po rojstvu otrok in torej postaja zakonita družinska organizacija. O tem sklepamo tudi iz podatkov, ki govorijo o tem, da poroka izgublja svoj socialno pomen (ljudje se vedno redkeje poročajo) in da narašča število otrok, rojenih izven zakonske zveze.

Po statističnih podatkih RS je bilo leta 2002 v občini Trebnje 798 enostarševskih družin, od tega je bilo 691 mater z otroki. Izraženo v odstotkih glede na skupno število družin, to predstavlja 16,07%, kar pokaže, da je odstotek enostarševskih družin malo pod odstotkom, ki velja za celo Slovenijo.

Tabela 1.2. Tipi družin v Sloveniji in Občini Trebnje

		Tipi družin					
	Skupaj	Zakonski par brez otrok	Zakonski par z otroki	Mati z otroki	Oče z otroki	Zunaj- zakonska partnerja brez otrok	Zunaj- zakonska partnerja z otroki
Trebnje	4965	947	2900	691	107	105	215
%	100	19,07	58,41	13,92	2,16	2,11	4,33
SLOVENIJA	555945	114835	294726	89683	14609	12807	29285
%	100	20,66	53,01	16,13	2,63	2,30	5,27

Vir: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=OBC&st=11

1.3. ENOSTARŠEVSKÉ DRUŽINE

Vedno pogostejša družinska oblika postajajo enostarševske družine. To so, podobno kot v zahodnih državah, največkrat matere z otroki, čeprav narašča tudi delež enostarševskih družin z očetmi. (Rener et al. 2006)

»Slovenska literatura je bila še nedavno polna pankrtov in Hudobivških Met in še sredi sedemdesetih prejšnjega stoletja se je le vsak deseti otrok rodil materi, ki ni bila poročena. Danes se zunaj zakonske zveze rodi vsak tretji otrok, med prvorojenci pa je delež nezakonskih otrok že skoraj polovičen. Kljub temu ti otroci v veliki večini primerov ne odraščajo samo ob materi, tako kot še pred desetletji. Nastale spremembe so odsev spremenjenih poročnih navad prebivalcev Slovenije. Toda v zadnjih desetletjih se niso spremenile le poročne navade - tudi oblike družin, v katerih živijo, ter odnosi znotraj njih so sedaj bistveno drugačni. Ob že uveljavljenih oblikah so se odprle nove, stare pa so se napolnile z novimi, drugačnimi vsebinami.« (Kukec 2004:105)

»Če nameravate ustvariti mešano ali enostarševsko družino, se zavedajte, da je lahko prvorazredna.« (Satir 1995:129) Ta družina lahko postane čudovit prostor, kjer se bo živelo z veseljem. Na razpolago je veliko možnosti in tehnik, da se v enostarševski družini uspe. Naj bo vse, kar bo potrebno narediti za uspeh, izziv. Dela pa se lotite kot zagnan detektiv in eksperimentator.

Tip enostarševske družine ni nov, je pa vse pogostejše zastopan med družinskimi oblikami in načini življenja. V Sloveniji število enostarševskih družin opazno narašča. V preteklosti so bile enostarševske družine bolj izjema kot pravilo, pogosto jih je spremljala družbena stigmatizacija. »Danes so legitimen, družbeno sprejet tip družinskega življenja, vendar lahko rečemo, da sta družbeno stigmatizacijo sedaj zamenjali večja socialna ranljivost in nevarnost socialne izključenosti zaradi izpostavljenosti revščini.« (Švab v Rener et al. 2006:67)

Razlogi za nastanek enostarševskih družin so različni:

- razveza zakonske zveze ali razpad izvenzakonske skupnosti

Dejstvo, da narašča število razvez zakonov in razpadov izvenzakonskih zvez, ne bi smelo biti presenečenje, saj se vedno poudarja, da je družina družba v malem. Tako kot se v družbi spreminjajo vrednote in norme, se tudi v družini menjajo vloge in oblike. Vedno več družin je matriarhalnih, morda je več celo filiarhalnih, saj je bilo celo 20.st. v znamenju otroka in njegovih pravic. (Trstenjak 1995)

- smrt partnerja

V razpravah o enostarševskih družinah se pogosto pozabi na družine, ki so postale enostarševske zaradi smrti enega od zakoncev. Nastanek enostarševske družine zaradi smrti partnerja ni tako redek pojav. Glavni vzrok so nesreče, največkrat prometne. (Vojnovič 1995)

- lastna odločitev matere za rojstvo in vzgojo otrok

V zadnjem obdobju naraščajo enostarševske družine, v katerih se matere že pred rojstvom otroka odločijo, da ga bodo same vzgajale. Razlogi za tako odločitev so različni, bodisi da so se same tako odločile, bodisi da jih je v času nosečnosti zapustil partner. Enostarševske družine v katerih živijo mati in otroci sami od otrokovega rojstva dalje, niso več diskriminirane in marginalizirane. Družba jim priznava pravico do obstoja v taki obliki družine, vprašanje pa je, koliko jim tak način življenja dovoli okolica, v kateri živijo. Pravice, ki jih imajo po zakonu, jim v realnem svetu niso vedno priznane in tudi otroci niso vedno obravnavani kot zakonski otroci. (Žarki 2006)

Predvsem enostarševskim družinam, ki so nastale ob razvezi zakonske zveze, razpadu izvenzakonske skupnosti ali smrti je skupno to, da so se njihovi člani v določenem trenutku znašli v situaciji, ko se je njihov življenjski ritem popolnoma spremenil in so morali svoje življenje postaviti na novo. (Žarki 2006)

Žmuc Tomori (1994) pravi, da si ljudje zavestno in z zrelo odločitvijo sami izbirajo različne oblike družinskih skupnosti, v katerih želijo vzgajati svoje otroke in sami zoreti ob njih. Marsikje, posebno v zahodnem svetu, ima vse večji delež družin drugačno sestavo od klasične. Tudi pri nas se že skoraj tretjina otrok rodi v družinskem okolju, ki ni tradicionalno.

V enostarševskih družinah je največja težava, kot pravi Satir (1995), kako predstaviti celovito podobo o moškem in ženski. Za starša, ki je ostal v družini, je najlažje ustvariti negativno podobo o tistem, ki je odšel, zlasti če se je ločil ali družino zapustil. Ženska, ki ostane sama z otroki, mora zelo paziti, da ne daje negativnih sporočil o moških. Če tako sporočilo sliši sin, je težko verjeti, da bo imel moškost za nekaj dobrega zato bo težje oblikoval pozitivno samopodobo. Ravno tako bo hči zavrtla zaradi zmaličene podobe o moških. To lahko postavi temelje nesrečnim odnosom z moškimi pozneje.

Največji problem v enostarševskih družinah je, da otroci ne morejo izkusiti osrečujočega odnosa med partnerjema, zato odraščajo brez tega pomembnega modela. Prikazani problemi niso nerešljivi, če žena zavzame zdrav odnos do moških in je dovolj zrela, da ne daje otrokom negativnih sporočil o moških. Lahko da bo poskušala pospeševati in podpirati odnose svojih otrok do moških, ki jih pozna in ceni. (Satir 1995)

Glavnino enostarševskih družin (86 %) predstavljajo matere z otroki. Skoraj vsaka peta družina v Sloveniji je enostarševska družina. Število teh družin narašča. Od popisa leta 1981 se je skorajda podvojilo. Skoraj polovica staršev v takšnih družinah je starejša od 50 let, petina pa od 65 let. Otroci, ki si ne ustvarijo svoje družine, pogosto ostanejo s staršem in skrbijo zanj. (Statistični urad RS, http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=169)

Večja enakost med spoloma in percepcije glede spolnih vlog v družbi sta razloga za večanje deleža enostarševskih družin. Med dejavniki, ki vplivajo na večje število tovrstnih družin, je vstop žensk na trg delovne sile oz. plačanega dela ter s tem zmanjšanje ekonomske in tudi socialne odvisnosti od moških. Ženske so izpostavljene zato, ker enostarševske družine večinoma sestavljajo matere z otroki. Počasi narašča delež očetov z otroki v enostarševski družini, kar kaže da se tudi očetje vse bolj zavedajo svoje družinske vloge. Očetje tudi vedno pogosteje zahtevajo skrbništvo za svoje otroke in se aktivno vključujejo v starševstvo po razvezi. (Švab v Renner et al. 2006)

»Manjša se družbena stigmatizacija enostarševskega družinskega tipa. Predstave o neporočenih materah so bile v preteklosti iz današnjega zornega kota izredno konservativne in

tradicionalne, vključevale so mehanizme družbene stigmatizacije in individualne odgovornosti za lastno delovanje. V popisih do leta 1961 so enostarševske družine na primer spadale v kategorijo *nepopolnih družin*, s čimer se je jasno označila družbena percepcija enostarševskih družin kot družbeno »manjvrednih«, odstopajočih od »popolnega« družinskega modela.« (Švab v Renner et al. 2006:68)

Delež enostarševskih družin v Sloveniji je med višjimi v Evropi. Medtem ko je za novopridružene članice EU (razen za Ciper) značilen visok delež enostarševskih družin, pri čemer visoko izstopajo vse baltiške države (več kot 20% družin), pa je za stare članice EU značilen sorazmerno višji delež družin, kjer partnerja nista poročena. (Statistični urad RS, http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=169)

Enostarševskih družin "mati z otroki", ki jih je bilo v Sloveniji 16 %, je bilo največ (skoraj 18%) v osrednjeslovenski regiji, najmanj (skoraj 14%) pa v jugovzhodni Sloveniji. Družin tipa "oče z otroki", ki jih je bilo v Sloveniji 2,6%, je bilo v obalno-kraški regiji največ (3,1%), v koroški regiji pa najmanj (2,2 %).

(Statistični urad RS, http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=880)

1.4. SLOVENSKA ZAKONODAJA

Predstaviti želimo, kakšne so določbe v slovenski zakonodaji, ki zadevajo ureditev področja družin. Še posebej pa izpostavljamo tista določila, ki so pomembna za uveljavljanje pravic enostarševskih družin.

Družinsko pravo zajema skupino pravnih pravil, ki urejajo družinska razmerja. Družinska razmerja pa so osebna in premoženjskopravna razmerja med osebami, ki spadajo v družino. V družinsko pravo spadajo tudi predpisi o rejništvu, skrbništvu ter tudi predpisi o načrtovanju družine. Pod pojmom zakonskega prava razumemo skupino pravnih pravil, ki določajo pogoje in obliko za sklenitev veljavne zakonske zveze, pravne posledice sklenjene zakonske zveze, osebna in premoženjska razmerja med zakonci, vzroke neveljavnosti in prenehanja zakonske zveze ter pravne posledice prenehanja zakonske zveze. V zakonsko pravo spadajo tudi

določila o zunajzakonski skupnosti, ki ima za zunajzakonska partnerja, kolikor so izpolnjeni določeni pogoji, enake pravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo. (Kukec 2004)

Področju družine daje temeljne zakonske okvire že Ustava Republike Slovenije (2007). Ustava Republike Slovenije v poglavju Človekovih pravic in temeljnih svoboščin določa:

- v 53. členu, da zakonska zveza temelji na enakopravnosti zakoncev in se sklene pred pristojnim državnim organom. Ta ustavna določba pomeni izpeljavo oziroma uporabo splošnega ustavnega načela enakosti pred zakonom ne glede na spol. Ustavo določilo, ki pravi, da se zakonska zveza sklene pred pristojnim državnim organom, pomeni, da je s stališča ustave in prava pomembna samo zakonska zveza, ki je sklenjena v skladu z oblastnimi normami, ne pa tudi tista, ki je bila morda sklenjena samo po pravilih posameznih verskih skupnosti.

Podrobneje zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in v zunajzakonski skupnosti ureja zakon. Država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere. Država varuje družino na več načinov. Sprejema zakone in podzakonske akte, ki urejajo odnose v družini, torej med starši in otroci. Oblikuje strokovne službe in druge pristojne organe za izvedbo zakonov in podzakonskih aktov. Omogoča zdravstveno in socialno zaščito družine. Omogoča kazenskopravno zaščito družine. Sprejema pa tudi druge ukrepe. Država želi s svojimi ukrepi pozitivno vplivati na rojstvo otrok. Tako izvaja pomoč materam oziroma družinam v času nosečnosti in v času poroda (oprema za novorojenčka, otroški dodatki, pomoč pri plačilu vrtca...) (Kukec 2004)

- v 54. členu nalaga staršem pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. To pravico in dolžnost staršem lahko odvzamejo ali omejijo samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon. Otroci, rojeni zunaj zakonske zveze, imajo enake pravice kakor otroci, rojeni v njej. S to določbo je podan ustavni temelj roditeljski pravici, ki jo po zakonu sestavljajo pravice in dolžnosti staršev, da skrbijo za življenje, osebnostni razvoj, pravice in koristi svojih otrok. Starši so dolžni roditeljsko pravico izvrševati v korist in v interes otroka. Dokler poteka izvrševanje roditeljske pravice v skladu s koristmi in interesom otroka, jo imajo starši pravico sami izvrševati. V kolikor pa pristojni

organ izve, da se roditeljska pravica zlorablja ali da je otrok zapuščen ali da je roditelj očitno pokazal, da ne bo skrbel za otroka, ali da kako drugače zanemarja svoje dolžnosti, se mu lahko roditeljska pravica s sodno odločbo odvzame. Starši so dolžni skrbeti za otroke in jih preživljati, ne glede na to, ali so otroci rojeni v zakonski zvezi ali zunaj zakonske zveze. Vse določbe, ki veljajo za preživljanje zakonskih otrok, veljajo tudi za preživljanje nezakonskih otrok. (Kukec 2004)

- v 55. členu je zapisano, da je odločanje o rojstvih otrok svobodno, država pa zagotavlja možnosti in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstva otrok. Pravica do svobodnega odločanja o rojstvu otrok zajema več ukrepov: preprečevanje zanositve, umetno prekinitev nosečnosti in ugotavljanje ter zdravljenje zmanjšane plodnosti.

- v 56. členu otrokom zagotavlja posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo otroci v skladu s svojo starostjo in zrelostjo. Tako zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem, ki ga ureja zakon. Otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Njihov položaj ureja zakon. Otrok je v družbi deležen posebnega varstva in skrbi. Prepovedano je kakršnokoli zlorabljanje in izkoriščanje otrok, če pa do tega pride je to kaznivo dejanje. Za otroke, ki so brez staršev ali so brez družinske oskrbe, ali za katere starši ne skrbijo, zakon ureja posebno varstvo otrok. Najpomembnejše oblike varstva so posvojitev, rejništvo in skrbništvo. (Kukec 2004)

Zakoni, ki urejajo področja družine, so:

- *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* (Ur.l. RS št. 69/2004u.p.b.) ureja zakonsko zvezo, razmerje med starši in otroki in med drugimi sorodniki, posvojitve, rejništvo ter varstvo mladoletnih otrok in drugih oseb, ki niso sposobne same skrbeti zase, za svoje pravice in koristi. (<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093>)

Zakonska zveza je z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene. Pomen zakonske zveze je v zasnovanju družine. Starši imajo pravico in dolžnost zagotavljati uspešen telesni in duševni razvoj svojih otrok. (Zupančič, Novak 2005)

- *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih* (Ur.l. RS, št. 110/03 u.p.b.) ureja pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo in pravice do družinskih prejemkov. Zakon določa upravičence, trajanje prejemkov, njihovo višino, pogoje za pridobitev in postopek za uveljavljanje prejemkov. O pravicah iz Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih odloča na prvi stopnji center za socialno delo, na drugi stopnji pa ministrstvo pristojno za družino. Pravica do družinskih prejemkov se uveljavlja skladno s tem zakonom in s predpisi Zakona o splošnem upravnem postopku (Ur.l. RS, št. 80/1999). (http://www.gov.si/csd/dej_druz_pr.htm)

V Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih je opredeljena tudi pravica do otroškega dodatka, ki je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka, kadar dohodek na družinskega člana ne presega 99% povprečne plače v Republiki Sloveniji v preteklem koledarskem letu oz. v predpreteklem koledarskem letu, če se otroški dodatek uveljavlja v mesecu januarju, februarju ali marcu.

Pravico do otroškega dodatka ima eden od staršev oziroma druga oseba (oseba, ki neguje in varuje otroka na podlagi odločbe centra za socialno delo) za otroka s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji.

Pravico do otroškega dodatka ima tudi otrok, ki je starejši od 18 let, ki je brez staršev ali ne živi s starši v skupnem gospodinjstvu, če se šola in če tako na podlagi okoliščin odloči center za socialno delo; ob pogoju da ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji.

Višina otroškega dodatka se določi glede na uvrstitev družine v posamezni dohodkovni razred - upošteva se povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu oz. v predpreteklem koledarskem letu, če se otroški dodatek uveljavlja v mesecu januarju, februarju ali marcu. Glede na število otrok se skupna višina otroškega dodatka določi za vse otroke, ki so upravičeni do otroškega dodatka tako, da se seštejejo posamezni zneski otroških dodatkov za vsakega otroka.

Izjemna višina otroškega dodatka

- **posamezni znesek otroškega dodatka se lahko poveča za 10% - če živi otrok v enostarševski družini** (= skupnost enega od staršev z otroki, kadar sam izvršuje roditeljsko pravico in ni drugega roditelja, ki bi bil otroka/e dolžan preživljati);

- posamezni znesek otroškega dodatka se lahko poveča za 20% - če predšolski otrok ni vključen v predšolsko vzgojo v skladu s predpisi, ki urejajo vrtce; (Dostopno na: http://www.gov.si/csd/dp_otroski.htm)

- *Zakon o socialnem varstvu* (Uradni list RS, št. 36/2004 u.p.b.) opredeljuje storitve in ukrepe, namenjene preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav posameznikov, družin in skupin prebivalstva ter dajatve, namenjene tistim posameznikom, ki si sami materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ne morejo vplivati. (Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=20073&dhid=87024>)

Socialno varstvena dejavnost obsega preprečevanje in reševanje socialne problematike posameznikov, družin in skupin prebivalstva. Država skrbi za preprečevanje socialno varstvene ogroženosti zlasti tako, da s sistemskimi ukrepi na področju davčne politike, zaposlovanja in dela, štipendijske politike, stanovanjske politike, družinske politike, zdravstva, vzgoje in izobraževanja in na drugih področjih vpliva na socialni položaj prebivalcev kakor tudi na razvoj demografsko ogroženih območij.

Socialno varstvene storitve, namenjene preprečevanju socialnih stisk in težav (socialna preventiva), obsegajo aktivnosti in pomoč za samopomoč posamezniku, družini in skupinam prebivalstva.

Storitve, namenjene odpravljanju socialnih stisk in težav so:

1. Prva socialna pomoč - po tem zakonu obsega pomoč pri prepoznavanju in opredelitvi socialne stiske in težave, oceno možnih rešitev ter seznanitev upravičenca o vseh možnih oblikah socialno varstvenih storitev in dajatev, ki jih lahko uveljavi ter o obveznostih, ki so povezane z oblikami storitev in dajatev, kakor tudi seznanitev upravičenca o mreži in programih izvajalcev, ki nudijo socialno varstvene storitve in dajatve.
2. Osebna pomoč – obsega svetovanje, urejanje in vodenje z namenom, da bi posamezniku omogočili razvijanje, dopolnjevanje, ohranjanje ter izboljšanje socialnih zmožnosti.
3. Pomoč družini – obsega pomoč za dom, pomoč na domu in socialni servis. Pomoč družini za dom obsega strokovno svetovanje in pomoč pri urejanju odnosov

med družinskimi člani ter pri skrbi za otroke in usposabljanje družine za opravljanje njene vloge v vsakdanjem življenju. Pomoč družini na domu obsega socialno oskrbo upravičenca v primeru invalidnosti, starosti ter v drugih primerih, ko socialna oskrba na domu lahko nadomesti institucionalno varstvo. Socialni servis obsega pomoč pri hišnih in drugih opravilih v primeru otrokovega rojstva, bolezni, invalidnosti, starosti, v primeru nesreč ter v drugih primerih, ko je ta pomoč potrebna za vključitev osebe v vsakdanje življenje.

4. Institucionalno varstvo – po tem zakonu obsega vse oblike pomoči v zavodu, v drugi družini ali drugi organizirani obliki, s katerimi se upravičencem nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcije doma in lastne družine, zlasti pa bivanje, organizirana prehrana in varstvo ter zdravstveno varstvo.
5. Vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji – obsegata celovito skrb za odraslo telesno in duševno prizadeto osebo, razvijanje individualnosti in harmoničnega vključevanja v skupnost in okolje.
6. Pomoč delavcem v podjetjih, zavodih ter pri drugih delodajalcih - svetovanje in pomoč pri reševanju težav, ki jih imajo delavci v zvezi z delom v delovni sredini in ob prenehanju delovnega razmerja ter pomoč pri uveljavljanju pravic iz zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter otroškega in družinskega varstva.

Po Zakonu o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 36/2004 u.p.b.) se z denarno socialno pomočjo upravičencem zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje. Šteje se, da je preživetje omogočeno, če so upravičencu zagotovljeni dohodki, ki so po plačilu davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost v višini minimalnega dohodka. V letu 2008 (od 1. januarja) osnovni znesek minimalnega dohodka znaša 212,97 evrov.

Do denarne socialne pomoči so upravičene osebe, ki nimajo dohodkov ali pa so ti pod zgornjo višino. Če dohodkov sploh nimajo, prejmejo navedeni znesek v celoti, sicer pa v višini razlike med lastnimi dohodki in navedenimi zneski. Poleg tega cenusa je pri presoji upravičenosti pomembno zlasti, ali ima posameznik oziroma družina premoženje, s katerim bi se lahko

preživljala, ali je uveljavljala vse druge pravice (socialna pomoč je namreč zadnja v sistemu vseh pravic, ko so že bile izčrpane vse druge možnosti za preživetje) in ali je oseba sama aktivna pri reševanju svojega problema.

Višina minimalnega dohodka **za enostarševsko družino se poveča za 30%** osnovnega zneska minimalnega dohodka. V primeru skupnega varstva in vzgoje otroka se višina minimalnega dohodka za otroka v razmerju do osnovnega zneska minimalnega dohodka in dodatek za **enostarševsko družino** iz prejšnjega odstavka določita v polovični višini.

Tako minimalni dohodek, do katerega je mogoče pridobiti denarno socialno pomoč, v letu 2008 znaša:

- za samsko osebo in prvo odraslo osebo v družini: 212,97 EUR
- za vsako naslednjo odraslo osebo v družini: 149,08 EUR
- za otroka: 63,89 EUR
- **povišanje za enostarševsko družino: 63,89 EUR**

(http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/)

1.5. CENTRI ZA SOCIALNO DELO

Zakoni urejajo pravna razmerja; življenje pa prinaša mnoge probleme in nesporazume med ljudmi, ki jih ni mogoče reševati zgolj s pravnimi sredstvi. Obstoji vrsta svetovalnih in strokovnih služb, ki pri takšnih težavah lahko pomagajo. Predvsem so tu centri za socialno delo, ki imajo pri urejanju družinskih razmerij zelo pomembno vlogo. Centrom je namreč zaupana vloga skrbstvenega organa, to je organa, ki ima v imenu države pravico posegati v družino zaradi zavarovanja otrokovih koristi. Uporabnik se lahko v primeru težav obrne na pristojen center za socialno delo, ki deluje na območju občine, kjer ima uporabnik stalno prebivališče. (Kukec 2004)

V Republiki Sloveniji je 62 centrov za socialno delo, ki jih je ustanovila država in jih zaradi bogatega ter raznolikega znanja, ki ga imajo, pooblastila, da nudijo pomoč posameznikom, družinam in posebnim skupinam prebivalstva pri iskanju poti iz stisk in težav. Država je sprejela vrsto zakonov in predpisov, s katerimi zagotavlja storitve in ukrepe za preprečevanje ter odpravljanje stisk in težav posameznikov, družin in posebnih skupin ljudi, ki potrebujejo pomoč. Strokovne delavce, ki so zaposleni na centrih za socialno delo ob zakonodaji zavezuje kodeks etičnih načel v socialnem varstvu.

Strokovne naloge centrov za socialno delo v Sloveniji obsegajo:

- Varstvo otrok in družine
 - o Dovolitev sklenitve zakonske zveze
 - o Urejanje starševstva
 - o Razveza zakonske skupnosti ali razpad zunajzakonske skupnosti
 - o Urejanje odnosov v družini
 - o Ukrepi centra za socialno delo
- Varstvo otrok
 - o Rejništvo
 - o Posvojitve
 - o Skrbništvo
 - o Obravnava otrok izven sodnega postopka
 - o Obravnava mladoletnih v sodnem postopku
- Varstvo odraslih
 - o Obravnava storilcev kaznivih dejanj
 - o Skrbništvo
 - o Urejanje statusa invalida

- o Urejanje pravice do družinskega pomočnika
 - o Obravnava starejših oseb
 - o Obravnava oseb s težavami
- Oprostitve pri plačilu storitev
 - o Pomoč na domu
 - o Institucionalno varstvo
- Denarne socialne pomoči
- Starševsko varstvo in družinski prejemki
- Koordinacija
 - o lokalna
 - o regijska
- Koordinatorji
 - o za preprečevanje nasilja
 - o za izvrševanje nadomestne kazni zapora
- Storitve
 - o Socialna preventiva
 - o Prva socialna pomoč
 - o Osebna pomoč
 - o Pomoč družini za dom
 - o Pomoč družini na domu
 - o Vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji

- Programi - ob redni dejavnosti centri za socialno delo razvijajo tudi dodatne programe za zmanjševanje in preprečevanje socialnih stisk upravičencev ter z namenom izboljšati kakovost življenja v najširšem pomenu. Programi, ki jih izvajajo so preventivni in razvojni. Ker jih centri za socialno delo izvajajo glede na svoje okolje, so ti programi predstavljeni pri vsakem posameznem centru. (Spletna stran http://www.gov.si/csd/predst_csd.htm)

Pomoč v socialnem varstvu temelji na medsebojnem zaupanju, ki je pomemben vir obojestranske moči. Uporabnik, ki čuti, da se delavka/delavec kot človek in kot strokovnjak resnično zavzema zanj, bo lažje zbral moč za rešitev težav. Delavka/delavec, ki ga zaupanje uporabnika dodatno motivira, tega zaupanja ne sme zlorabiti s posredovanjem zaupnih podatkov drugim osebam. Podatke varuje kot poklicno skrivnost. V situaciji, ko delavka/delavec ve, da zaupanih podatkov ne bo mogel obdržati le zase, je dolžna/dolžan o tej omejitvi uporabnika takoj in povsem nedvoumno opozoriti.

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200259&stevilka=2870>

Socialni delavci imajo specifično znanje in izkušnje in te uporabijo z namenom, da bi uporabnikom zagotovili potrebne socialne storitve. Uporabniki teh storitev so lahko posamezniki, družine, skupine, skupnosti ali organizacije.

Socialni delavci morajo delovati za blaginjo ljudi in pri tem :

- uporabljati znanstvena spoznanja o človeku in družbi,
- uporabiti vse razpoložljive vire za zadovoljevanje potreb,
- upoštevati socialno pravičnost na vseh ravneh – na nacionalni, mednarodni, skupinski in individualni (IFSW – mednarodna federacija socialnih delavcev 1976 v Milošević Arnold, Postrak 2003:17).

Socialni delavci so profesionalna skupina, ki deluje z namenom, da:

- zagotavlja pomoč posameznikom in skupinam za lažje premagovanje omejitev, ki izvirajo iz neustreznega delovanja družbe,

- odkriva vzroke problemov in jih preprečuje,
- zagotavlja pomoč skupinam in skupnostim, da s tem podpira njihovo avtonomnost in razvoj, da bi tako bolje funkcionirali,
- izboljšuje odnose med posamezniki, skupinami in skupnostmi na eni ter institucijami na drugi strani,
- sodeluje pri oblikovanju tistih družbenih struktur, ki zagotavljajo razvoj in napredovanje (AASF – društvo socialnih delavcev Francije 1987 v Milošević Arnold, Poštrak 2003:17).

Kadar socialni delavec sodeluje v skupinskih interakcijah, njegova vloga ni izenačena z drugimi člani skupine. Njegova vloga izhaja iz poznavanja skupinske dinamike in potreb posameznih članov po pomoči. Ko se trudi, da bi usposobil člane skupine, da bi dosegli svoje cilje, mora biti pozoren na to, da kontrolira lastne vrednote in želje. Z metodami skupinskega dela lahko skupini pomagamo, da doseže zaželeno cilje in da tudi posamezni člani skupine dosežejo potrebne spremembe. Glede na cilj skupinskega dela opisujemo tri različne modele. Model socialnih ciljev (uporablja se pri aktivnostih za socialni razvoj), terapevtski model (skupina se obravnava kot sredstvo za doseg cilja) in model recipročnih ciljev (namenjen posamezniku in družbi). (Milošević Arnold, Poštrak 2003)

Terapevtski model je klinično usmerjen način obravnave, pri katerem se skupina obravnava kot sredstvo za doseganje sprememb, vodja pa usmerja interese med člani z namenom, da bi prišlo do želenih sprememb pri posamezniku. Skupina podpira vsakega člana in spodbuja nove, ustrežnejše načine njegovega vedenja. Tako posamezniki pridobivajo samozavest in izboljšujejo svoje socialno funkcioniranje. (Milošević Arnold, Poštrak 2003)

1.6. SAMOPOMOČ

Samopomoč je socialni vzgib v človeku. Ob težavah si najprej skuša pomagati sam ali pa okrepiti svojo socialno klenost za kljubovanje težavam. Samopomoč je tudi to, da si ljudje pomagajo med seboj v zakonu, družini, med prijatelji, sorodniki, sosedi, sodelavci. Tam ko v podobni stiski težava enega pomeni stisko tudi drugim. Z reševanjem težav svojih bližnjih, rešujejo svojo lastno stisko, ki jo doživljajo zaradi njihove težave. »Samopomoč je lahko kurativna – tiho premagovanje težav in stisk in lahko je preventivna – antropohigienska skrb za krepitev socialne klenosti prebivalstva.« (Ramovš 1995:69)

Razne oblike stanovske samopomoči, so obstajale že v rimski državi. Opravljale so jih poklicne združbe in društvo državljanov. Njihov namen je bil medsebojna pomoč. Pomembno vlogo za samopomoč pri obrtnikih so v srednjem veku imeli cehe kot oblika stanovske, gospodarske in socialne organizacije. V cehe so se obrtniki organizirali takrat, ko je začela blagovna proizvodnja izpodrivati naturalno in ob razvoju trgovine. Najprej je bilo vključevanje v cehe prostovoljno, pozneje pa so postali obvezna oblika povezovanja obrtnikov po dejavnostih. V cehih je bila organizirana tudi medsebojna pomoč ob bolezni, nezmožnosti za delo, starosti in drugih stiskah. Prvi začetki delavskih gibanj so vodili k organizaciji oblik samopomoči. Najprej so to nalogo opravljale porabniške in proizvodne delavske zadruge. Te so pomenile obrambo pred izkoriščanjem trgovcev in lastnikov tovarn in medsebojno pomoč delavcev. Da bi se zavarovali ob boleznih, nesrečah pri delu, nezaposlenosti in na starost, so delavci ustanavljali tudi delavska podporna društva in bolniške blagajne. »Sredstva za vzajemno pomoč v teh društvih so zbrali delavci sami s prostovoljnimi prispevki in članarinami.« (Milošević Arnold, Postrak 2003:46) Delavske podporna društva so simbol solidarnosti in predhodniki socialnega zavarovanja. Solidarnost in samopomoč sta bila tudi pomembni vlogi delavskih sindikatov. (ibidem.)

Samopomoč se je s časom spreminjala. Med preprostim prebivalstvom je potekala predvsem kot pomoč na družinski, sorodstveni in sosedski ravni. Taka-tradicionalna oblika samopomoči je bila povsem vsakdanja in se je prenašala iz roda v rod. Ljudje so si med seboj pomagali, ko so pomoč potrebovali. (Ramovš 2003)

Z začetkom industrializacije, so tradicionalne oblike samopomoči postal neuporabne. Nastale so nove oblike samopomoči. To so sindikalno gibanje, zavarovalništvo in zadružništvo. »Na Slovenskem je množično revščino na prelomu iz 19. v 20. stoletje reševal Janez Evangelist Krek z zadružništvom, hranilništvom in posojilništvom. S svojim konceptualnim razvijanjem in splošnim uvajanjem teh oblik industrijske samopomoči in solidarnosti sodi v svetovni vrh njunih pionirjev, pa tudi sicer je zaradi pronicljive teoretične misli in praktične skupnostne akcije pri reševanju množičnih socialnih težav prvak socialnega dela v Sloveniji, pa tudi eden največjih v svetu.« (Ramovš 2003)

Na prelomu 20. v 21. stoletje so življenjske razmere ljudi spet tako drugačne od industrijskih, da socialna imunska zmožnost človeške samopomoči poganja nove oblike, ki ustrezajo današnjim razmeram prehoda v informacijsko družbo. Današnje oblike vsebujejo temeljne postmoderne značilnosti; ohranja se osebna pobuda in osebna odgovornost, ki je bila značilna za industrijsko obdobje, obenem pa se večja pomen širšega okvira celotnega človeka, komplementarnosti kultur, ekološke in zelene usmerjenosti. S tem se zdravo omejuje »industrijska« razdiralnost človeka kot subjekta v njegovem uničujočem odnosu do objekta, goli »racionalistični« pristop k resničnosti in absolutiziran pomen ene same paradigme. Na socialno psihološki ravni postaja odločilna človekova osebna odločitev za vstopanje in sožitje v skupine, te pa postajajo s svojo skupinsko in organizacijsko kulturo čedalje pomembnejše določilo kakovosti življenja. (Rus 1997)

Človek se po naravi skuša iz stiske najprej izkupati sam. Če tega ne zmore, opazijo to svojci in najbližji v zakonu, družini, med prijatelji, sorodniki, bližjimi sodelavci, sosedi. Šele, če težava presega zmogljivosti osebne pomoči in samopomoči med ljudmi, ki so človeku najbližje, v temeljnem človeškem odnosu, človek išče pomoč v širši družbeni skupnosti. Tuja pomoč v stiski pa izhaja iz naravnega socialnega vzgiba solidarne pomoči kateremu koli človeku v težavi. Temu vzgibu pravimo dobrodelnost, ki je poleg samopomoči drugi temeljni, naravni imunski vzgib. (Ramovš, Kladnik, Knific in sodelavci 1992)

Postsocializem daje na socialnovarstvenem področju velik poudarek na uvajanju in gojitvi socialne samopomoči. Druga značilnost sedanjega trenutka naše sociale pa je zelo povečana socialna problematika, ki najbolj bije v oči na področju padanja materialne blaginje, nič

manjša pa ni na področju socialne in medčloveške orientacije ter iskanja smiselne identitete v demokratičnih in postmodernističnih razmerah. Tudi zato je razvoj samopomoči nujen, saj naša sedanja sociala kljub svojim zelo dobrim elementom tej problematiki ne more biti kos.

Sodobno samopomoč lahko razdelimo na naslednje skupine:

- Osebna samopomoč - človek si v potrebi težav ali stiski po naravi najprej pomaga sam.
- Družinska in prijateljska samopomoč – ljudje, ki so povezani v temeljnem človeškem odnosu, si na najbolj naraven in spontan način pomagajo zadovoljevati potrebe ter reševati težave in stiske.
- Skupine za samopomoč – sodobne skupine za samopomoč so osebna povezava dveh do tridesetih ljudi, ki temelji na samoiniciativni v skupni potrebi, težavi ali stiski. To je sodobna oblika nekrajevnega sosedstva, nekrvnega »sorodstva«, velike »družine«, saj se ljudje v njih počutijo in delujejo kot enkratne osebe – kličejo se praviloma samo z osebnimi imeni – in ne kot »člani skupine«. Organizacijska oblika skupin za samopomoč je zelo pestra, nestabilna in neformalna, dejavnosti so usmerjene večinoma navznoter, delovanje strokovnjakov je neformalno ali sploh ni.
- Organizacije za samopomoč – to je družbeno samoorganiziranje ljudi na temelju določene potrebe, težave ali stiske.
- Družbeni projekti za uvajanje in pospeševanje samopomoči – to so profesionalni ali javni projekti, s katerimi družba pospešuje uvajanje in razvoj skupin in organizacij za samopomoč na nekem področju, spremlja in koordinira njihovo delovanje, vnaša metodologijo in izkušnje od drugod, usposablja ljudi za samopomoč, formira informacijska, izobraževalna in matična središča za samopomoč. (Ramovš 1995)

1.6.1. Skupine za samopomoč

»Skupine za samopomoč so samodejna oblika povezave dveh ali več (do kakih 30) ljudi s podobno socialno, medčloveško, odnosno, duševno ali zdravstveno težavo ali potrebo.« (Ramovš 1999:45) Skupina je pravno neformalno organizirana, z načrtovanim programom dela za reševanje stiske ali zadovoljevanje potrebe. Skupine za samopomoč so dopolnilo strokovnemu delu in družbeni organiziranosti pri zadovoljevanju človeških potreb in reševanju stisk. Metoda, ki se uporablja pri delu s skupino za samopomoč je izmenjava osebnih izkušenj o doživljanju stiske in reševanju težave oz. zadovoljevanju potrebe, zaradi katere je skupina zbrana. Širjenje skupin za samopomoč je odziv človeka na potrebe in stiske v spremenjenih življenjskih razmerah. (ibidem.)

V skupino za samopomoč se združujejo ljudje zaradi skupne težave, stiske ali potrebe. Za skupine za samopomoč je značilno, da deluje kot demokratična skupina na temelju energije osnovnega socialnega imunskega vzgiba samopomoči. Ustanovijo se z namenom, da se uredi problem, stiska. Zato je smiselno, da se stroka in država z razvojnimi akcijsko raziskovalnimi projekti zavestno posvetita pomoči pri nastajanju in razvoju različnih skupin in organizacij za samopomoč. Skupine za samopomoč v začetku vzdržujejo ravnotežje skupinskih značilnosti z energijo trenutne potrebe članov, kasneje pa se lahko razvijejo v prijateljske skupine. (Ramovš v Moreno, Moreno 2000)

Skupine za samopomoč delujejo na laično civilni ravni osebne pobude in osebne odgovornosti prizadetih. V njih se stekata vsakdanja človeška izkušnja in življenjska iznajdljivost s sodobnim strokovnim znanjem v celostno življenjsko zasnovo zadovoljevanja potreb in reševanja težav in stisk. (Braun, Roehring v Ramovš 1995)

V skupine za samopomoč se vključujejo osamljeni ljudje, starši s težavami pri vzgoji otrok, zakonci z zakonskimi zapleti, ostareli, ljudje z različnimi vrstami zasvojenosti in njihovi svojci, bolniki s kroničnimi boleznimi,... (Ramovš, Kladnik, Knific in sodelavci 1992)

Prva organizirana oblika samopomoči v psihološko terapevtskem smislu je, po mnenju večine, gibanje anonimnih alkoholikov, ustanovljeno leta 1935 v ZDA. Do prave eksplozije

skupin za samopomoč v duševni in socialni stiski je prišlo v ZDA ob koncu 60-ih let prejšnjega stoletja, v razvitih evropskih državah pa sredi 70-ih let prejšnjega stoletja. Tudi v Sloveniji se v zadnjem času ustanavljajo takšne skupine in s tem ugodni učinki skupin, ki delujejo po podobnih načelih, kakor delujejo skupine za samopomoč v razvitih državah. (Ramovš 1995)

Značilnost skupin za samopomoč je, da so prostovoljne, razmeroma majhne in rabijo vzajemno pomoč članov pri doseganju določenega cilja. »Še pomembneje, da skupino za samopomoč sestavljajo enakopravni člani (vodja je enak članom, le da skrbi za koordinacijo), kar je prvi pogoj za resnično emancipacijo in prevzemanje nadzora nad svojim življenjem« (Lamovec 2006:206). Podobne težave družijo člane. Premagujejo jih s skupnimi močmi in tako lažje dosežejo zaželeno socialno in osebno spremembo. Poudarek je na osebnoštem sodelovanju in prevzemanju odgovornosti. K ustanavljanju skupin za samopomoč je spodbudil tudi občutek, da ne morejo zadovoljiti svojih potreb s pomočjo obstoječih družbenih struktur in ustanov. (ibidem.)

Privlačnost samopomoči je v tem, da zagotavlja večino funkcij, ki jih sicer opravlja socialna mreža. Uporabniki psihiatrije pa tudi nekatere druge skupine oseb pogosto izgubijo večji del svoje socialne mreže, zato čutijo v tem pogledu primanjkljaj. Skupina za samopomoč jim ga pomaga zapolniti. Kot bistveni vir zadovoljstva, ki ga niso dobili nikjer drugje, so člani največkrat omenili čustveno oporo. Pomemben je tudi občutek, da imajo skupni problem, zato lahko ustrezneje pomagajo drug drugemu. Poleg neposredne pomoči je skupina za samopomoč vir pomembnih informacij tako o samem problemu kot o načinih njihovega reševanja. Zelo pomembna je tudi navzočnost vzornikov, oseb, ki so imele enak problem, a so ga uspešno rešile. To članom zbuja upanje in jih usmerja v pozitivno mišljenje. Vsaka skupina za samopomoč ima svojo filozofijo oz. ideologijo, ki je podlaga za razumevanje članov. Člani imajo v bistvu toliko koristi od skupine, kolikor se lahko poistovetijo z njeno ideologijo. Poleg tega, da člani skupine za samopomoč iz izkušenj poznajo problematiko, je za mnoge zelo pomembna tudi priložnost, da pomagajo drugim. Medsebojna pomoč ima več koristnih učinkov. Dajanje pomoči koristi tako tistemu, ki jo daje, kakor onemu, ki jo prejema. Prvi dobi občutek, da dela nekaj smiselnega, družbeno priznanega, zato dobi boljši občutek hkrati pa pomaga drugim, odkriva strategije za spoprijemanje s problemom, ki jih bo lahko pozneje

uporabil pri reševanju svojih problemov. Zelo pomemben element učinkovitosti skupin za samopomoč je izmenjava izkušenj o načinih spoprijemanja s problemom. Vsak problem zahteva dve vrsti spoprijemanja. Ena vrsta je usmerjena k reševanju problema, druga pa k predelavi in obvladovanju čustev, ki jih je problem povzročil. Prva zahteva spoznanje o izvirih problema, soočanje z njimi in načrtovanje rešitev, druga pa vzpostavljanje ustrezne čustvene distance. Skupina za samopomoč pomaga članom, da premagajo občutke nemoči. Ob večji učinkovitosti reševanja problemov člani v skupini pridobijo občutek moči, s katerim lahko odločnejše ukrepajo v razmerju do strokovnjakov ali socialnih služb. Samopomoč je torej najučinkovitejše sredstvo za odpravo nemoči. Iz teh funkcij vidimo, da imajo organizacije za samopomoč več skupnega z neformalno socialno mrežo kakor s strokovno pomočjo. Zato je zelo pomembno, da samopomoči in strokovne pomoči ne presoјamo po istih kriterijih in ju ne poskušamo enačiti. Večine funkcij, ki so jih člani navedli kot najpomembnejše za skupino za samopomoč, strokovna pomoč ne more odpravljati, pa če je še tako kvalitetna. (Lamovec 2006)

Katz (v Lamovec 2006:209) navaja, da se pri delu skupin za samopomoč odvijajo naslednji procesi:

1. Člani razvijajo identifikacijo z referenčno skupino. Kadar delujejo strokovnjaki, to zaradi neenakopravnih vlog ni mogoče.
2. Učijo se iz svojih in tujih izkušenj, preizkušajo nove načine obvladovanja problemov in o njih razmišljajo.
3. Skupina enakopravnih članov razvija in spodbuja sporazumevanje, ki je zaradi podobnih izkušenj odkrito in zaupno.
4. Skupina razvija ustrežnejše oblike socializacije in pogosto postane osrednja oporna točka v življenju uporabnika.
5. Člani dajejo drug drugemu čustveno oporo, kar utrjuje občutek povezanosti in zavest, da bodo v času krize deležni pomoči.
6. Sodelovanje v skupini izboljša uporabnikov status in s tem zmanjšuje občutek stigmatiziranosti. Pripadnost skupini hkrati potrjuje njihovo identiteto in povečuje odpornost na pritiske okolice.
7. Skupina pomaga pri oblikovanju skupnih vrednot, med katerimi je najpomembnejša vzajemna pomoč. Pomagati drugim je eden najboljših načinov, kako pomagamo sebi

in skupini kot celoti. To daje članom občutek, da imajo več nadzora in večjo vrednost, kar povečuje zaupanje v svoje zmožnosti. Koristi od pomoči drugim so učenje spretnosti v medsebojnih odnosih, krepitev občutka enakosti, učenje učinkovite pomoči drugim in sebi, priznanje oseb, ki jim pomagamo, zmanjšanje občutka odvisnosti in izgradnja pozitivne samopodobe.

8. Skupina obravnava uporabnika kot produktivnega subjekta, kar krepi občutek moči za izbiro lastnega življenjskega sloga.
9. Skupine za samopomoč so najboljši zgled neposredne participacije uporabnikov pri doseganju ciljev skupine. Cilji skupin so razvijati ustrezno samopodobo, pomagati članom, da se naučijo učinkovitejših načinov vedenja, pomagati članom izražati čustva, pomagati članom, da sprejmejo sebe in okolico, povečati zmožnost za premagovanje problemov, premagati občutek izoliranosti, itd.
10. Skupina razvija lastno ideologijo in jo uresničuje v vsakdanji stvarnosti. Ideologija skupine za samopomoč izhaja iz skupnih vrednot in izkušenj. Razvija se spontano in jo člani doživljajo kot svojo, v nasprotju s tisto, ki jim jo vsiljujejo strokovnjaki. Ideologija vključuje skupna prepričanja, zanimanje za iste probleme, pravila, rituale itn. in povzroči, da člani razlagajo vsakdanje dogodke na podoben način.

Skupine za samopomoč postajajo danes v razvitem svetu odlično komplementarno dopolnilo strokovnemu delu pri zadovoljevanju človeških potreb in reševanju težav in stisk. Velik je tudi njihov prispevek na preventivnem področju, ko izboljšujejo življenjski in sožitni slog. Ljudi naučijo zdravega načina življenja, prehranjevanja, izkoriščanja prostega časa, dela in počitka, telesnega utrjevanja, usklajevanja medčloveških odnosov, kulturnega in duhovnega poglobljanja in podobnih sestavin višje kakovosti življenja. Njihova osnovna prednost je bazična dejavnost samih prizadetih ljudi; preprečevanje težav in reševanje nalog ter problemov se premakne na mesto, kjer nastajajo in se kažejo. (Ramovš 2003)

V skupinah za samopomoč se stekata vsakdanja človeška izkušnja in življenjska iznajdljivost s sodobnim strokovnim znanjem. Skupine za samopomoč s svojimi raznovrstnimi dejavnostmi veliko prispevajo k človekovemu zadovoljstvu, zdravju in kvaliteti življenja nasploh. V njih ljudje neposredno in celostno zadovoljujejo svoje potrebe in rešujejo težave,

saj njihovo delovanje ni odtujeno iz konkretne vsakdanjosti, zato ima nanje in na okolico tudi celosten življenjski vpliv. (Kladnik v Hojnik – Zupanc 1997)

Skupine za samopomoč s svojimi raznovrstnimi dejavnostmi veliko prispevajo k človekovemu zadovoljstvu, zdravju in kakovosti življenja nasploh. Ljudje neposredno in celostno zadovoljujejo svoje potrebe in rešujejo težave, njihovo delovanje ni odtujeno iz konkretne vsakdanjosti, zato imajo nanje in na okolico tudi celosten življenjski vpliv. V tem smislu dobivajo socialna, pedagoški-andragoška, psihološka in sorodne stroke novo področje svojega dela uvajanje in pospeševanje samopomoči oz. pomoč ljudem za samopomoč. (Moeller v Ramovš 2003)

Skupine za samopomoč z medsebojno izmenjavo izkušenj in s človeško oporo premagujejo svojo stisko in rešujejo svoje težave, kolikor je to mogoče, kolikor pa ni, se učijo s svojo omejitvijo ali tegobo smiselno živeti. Posebej so uspešne pri reševanju stisk in težav ki izvirajo iz napačnega življenjskega in sožitnega sloga; za njihovo celostno ureditev je namreč potrebno s socialnim učenjem spremeniti predvsem to dvojje. (Ramovš, Kladnik, Knific 1992)

»Skupine za samopomoč ter javni projekti za njihovo uvajanje bistveno pripomorejo k dvigu kakovosti zlasti na naslednjih področjih:

- za sožitje v družini in zakonu,
- na socialno varstvenem področju,
- na zdravstvenem področju,
- na vzgojnem in izobraževalnem področju,
- na področju rekreacije in prostega časa,
- na kulturnem in verskem področju,
- na področju poklicne higiene, pri službenem in prostovoljskem delu za ljudi in z ljudmi.« (Ramovš 2003:382)

1.6.2. Skupina za samopomoč enostarševskim družinam

» Ko se je septembrskega večera 52 letni M.P. s popivanja s prijateljem vrnil domov, je tam našel svojo nekdanjo ženo, 49-letno Jožefo. Ta se je v hišo, kjer sta skupaj občasno živela, vrnila že prej. Ko je opazil, da Jožefa ni pripravila večerje, jo je, tako kot že mnogokrat, začel pretepati. Na tleh ležečo je še obrcal. Ko se je naveličal, je nesrečno žensko vso krvavo pustil ležati v kuhinji. Kmalu zatem je umrla. Kot so pozneje ugotovili, je imela pretepena Jožefa več zlomov obraznih kosti in čeljusti, počeno lobanjsko dno, zlomljena rebra so ji prebila pljuča in vanje je vdrl zrak. Sosedje so pozneje preiskovalcem povedali, da je bila Jožefa večkrat pretepena. Njenega nekdanjega moža so policisti v petih letih že obravnavali zaradi nasilništva, dvakrat, ker je pretepel Jožefo. Ta, pravijo, takrat ni poslušala nasvetov, naj si priskrbi zdravniško spričevali in nasilnega moža prijavi. Je torej sama kriva za to, kar se ji je zgodilo?« (Kukec 2004:106)

To je le eden od mnogih primerov, ki se dogajajo v družinah. Na srečo se ne končajo vsi tako tragično. Nekatere žrtve si skušajo pomagati in najti pot iz tega pekla. Nekatere si poiščejo pomoč, med drugim tudi v skupini za samopomoč.

Skupina za samopomoč enostarševskim družinam (SSED) je posebnega pomena za članice enostarševskih družin, saj omogoča izmenjavo izkušenj in iskanje rešitev na drugačen način. Članom in članicam ponuja možnost, da skupaj z drugimi premagujejo težave, s katerimi se srečujejo, pri tem pa niso vezani samo na profesionalno pomoč. Organizirane so lahko na tak način, da za nemoten potek in organizacijo skrbi vodja skupine, mentor. Mentor skrbi, da imajo vsi uporabniki dovolj časa in prostora zase. Program omogoča članicam, da se skupaj z vrstniki oz. ljudmi s podobnimi izkušnjami pogovarjajo o težavah v vsakdanjem življenju. Teme pogovorov pripravi mentor. Članice SSED izbirajo med ponujenimi temami, glede na njihovo trenutno potrebo. Srečanja so lahko usmerjena na konkreten problem (npr. težave z bivšim partnerjem, z otroki, težave na delovnem mestu, finančne težave...), na terapevtsko dejavnost (npr. meditacija, trening asertivnosti, branje in razprava o prebranih knjigah), lahko pa so predvsem družabne narave (skupno preživljanje popoldneva, izleti...).

Osnovni cilji programa SSED so razvijati pozitivno samopodobo, pomagati članom izražati čustva, sprejeti sebe in okolico, premagovati občutke izoliranosti, zmanjševati socialno izključenost, povečati zmožnost samostojnega življenja ter izboljšati kakovost življenja. Medsebojno podpiranje članom omogoča pridobivanje samozavesti in spretnosti za vsakdanje življenje.

V nadaljevanju opisujemo osnovne značilnosti skupine za samopomoč enostarševskim družinam (v nadaljevanju SSED), ki je bila ustanovljena iz potrebe po pomoči uporabnicam, ki so v čedalje večjem številu iskale pomoč na Centru za socialno delo Trebnje. To so bile ženske z otroki, ki so po smrti zakonca, pred razvezo zakonske zveze ali po njej zašle v brezizhodno stisko in so iskale pomoč. Družina se mora v novi situaciji ponovno organizirati v skupino s pravili, normami in novimi vlogami. En sam odrasel mora biti mama in oče. Največ problemov povzroča osamljenost in odsotnost odraslega sogovornika, kadar je potrebno odločati o različnih stvareh: dedovanje, zahteve do otrok in vztrajanje pri zahtevanem, žalovanje ob izgubi, občutek krivde, odnosi do dosedanjih skupnih prijateljev in sorodnikov, praznovanje v družini, organizacija skupnih dejavnosti, ki povezujejo družine. SSED posreduje nezamenljiv vir osebnih izkušenj ljudi, ki so že prebrodili podobne probleme in so v oporo novim, ki jih šele razrešujejo.

Uporabnice tega programa so:

- ženske, ki po smrti zakonca, po razvezi zakonske zveze, ob nesrečah, ostanejo same z otroki in se odločijo za takšno vrsto pomoči
- ženske, ki so v postopku razveze zakonske zveze in ob tem doživljajo hude stiske
- ženske, ki so se po razvezi zakonske zveze z otroki odselile, ali pa si to želijo in urejajo
- ženske, ki naenkrat po smrti partnerja živijo v enostarševski družini.

Skupinsko delo (Ramovš 2003:422) je bolj ali manj posrečena svobodna oblika uresničevanja ene ali več funkcij, ki jih je v zgodovini imela družina, kakršna je pač bila v določeni kulturi. Te so zlasti:

- oblikovanje človekove osebnosti, to je posredovanje med genetsko osnovo rojenih otrok in kulturno dediščino okolja;
- usposabljanje in izobraževanje za življenjsko delo (poklic);
- delo za preživetje;
- praznovanje, oddih in razvedrilo;
- osebna ustvarjalnost pri delu, v medčloveških odnosih in v izražanju doživljanja lepote in skladnosti;
- reševanje osebnih in odnosnih stisk in težav ter oskrba človeka v primeru njegove nezmožnosti;
- versko doživljanje in izražanje ter duhovno poglobljanje.

Ko govorimo o sodobnem skupinskem delu, moramo v njegovem generičnem ozadju gledati družino kot temeljno naravno skupino. Naravna skupina je tista, pri kateri se dinamično ravnotežje osnovnih skupinskih značilnosti ohranja spontano iz notranje energije, ker izhaja iz človekovega naravnega in zgodovinskega bistva. Pravzor naravne skupine je zlasti družina ali njeni deli, kakršna je pač bila po obliki v njeni kulturi. Vse številne vrste današnjih skupin uresničujejo eno ali več značilnosti družin v razvojni zgodovini človeka. Te značilnosti so zlasti:

- globoka čustvena povezanost med člani, ki daje občutek doma ali pripadnosti in iz tega izvirajoča skupinska zavest- bodisi na krvnih temeljih, odnosnih spleth med vzgojo, skupnim delom ali v drugi odnosni situaciji;
- neposredno občevanje med člani;
- sorazmerno trajna in kontinuirana celovitost sistema, ki daje občutek varnosti;
- lastni cilji, vrednote in norme (kultura);
- lastna struktura vlog, dejavnosti in položajev za posamezne člane. (Ramovš 2003)

Sodobno skupinsko delo in množična razširjenost skupin za samopomoč je izraz transformacijske krize družine (transformacijo družine iz tradicionalne oblike v obliko, ki bo ustrezala življenjskim razmeram informacijske dobe), ob enem pa njen nadomestek za uresničevanje istih temeljnih socialnih vrednot. Zato je osnovni namen in smisel skupinskega dela lahko dvojen:

- a. nadomestni – s skupinskim delom naredimo primerno socialno okolje za uresničevanje neke socialne vrednote, ki so jo ljudje v preteklosti uresničevali v krvnih (družina, sorodstvo) in krajevnih (sosedstvo, prijateljstvo) temeljnih skupinah, ali pa socialno učilnico, v kateri se člani skupine intenzivno usposablajo za (samo)uresničevanje te vrednote v svojih vsakdanjih življenjskih skupinah;
- b. uvajalni – med skupinskim dogajanjem se člani med seboj tako zbližajo in človeško ujamejo, da postanejo nova temeljna ali delovna skupina. (Ramovš v Moreno, Moreno 2000:368)

Da bi s skupinskim delom – pa naj je metoda strokovnega dela ali obliko samopomoči - uresničili velike možnosti za uresničevanje socialnih vrednot na teh področjih, mora biti skupinsko delo sistemsko zraščeno z individualnim osebnim delom posameznikov, z delom v paru ter skupnostno organizacijo, ko je skupina vdelana v ustrezne socialne mreže. Brez osebne individualizacije teži skupinsko delo v pomasovljenost anonimne skupnosti, brez vraščенosti v skupnostno socialno mrežo pa v osamo sekte. (Ramovš v Moreno, Moreno 2000)

Skupinsko socialno delo je temeljna strokovna metoda, ki združuje prednosti obeh drugih velikih metod socialnega dela: delo s posameznikom in skupnostnega dela. Skupina je namreč še dovolj pregleden medčloveški sistem, da vsak član lahko ostaja ves čas enkrat in edinstven osebni posameznik v okrilju varnega vzdušja osebnega in zaupnega medčloveškega odnosa in komunikacije, kakor je to pri metodi dela s posameznikom. Z druge strani pa je v skupini tolikšno število ljudi, da mora biti razvita struktura vlog in organizacija. V skupini člani spontano pridobivajo izkušnje v različnih medčloveških odnosih in vlogah, podobno kakor skupnosti, le na bolj miniaturni in pregledni način. Zato je skupinsko delo

nenadomestljivo za socialno urejanje, ko se mora človek, naprimer zasvojenec naučiti novega življenjskega in sožitnega sloga. Glede na povedana dejstva je razumljivo, da je metoda skupinskega dela tudi zahtevna: združuje strokovne zahteve dela s posameznikom in zahteve organiziranja skupnosti. (Ramovš v Moreno, Moreno 2000)

Skupinsko delo je strokovna zadeva, za strokovno delo in njegov razvoj pa je odločilni pogoj jasna opredelitev pojmov, izbira dobrih jezikovnih izrazov zanje ter njihova stabilna uporaba v strokovni praksi. Čim bolj je v stroki določena stvar raziskana, tem jasnejša sta njen opis in opredelitev. Čim lepše in bolj domače je strokovno izrazje iz jezikovnega vidika, tem lažje se je stroke učiti, tem bolj uspešna je pri svojem delu z ljudmi in tem lažje se uveljavlja v družbi. Skupina je določeno število ljudi, ki doživljajo medsebojno pripadnost, oz. so med seboj povezani s skupinsko zavestjo. Vsi neposredno med seboj občujejo in tvorijo sorazmerno trajno celoto, oz. kontinuiran sistem. Imajo določene cilje, vrednote in norme in temu primerne dejavnosti, ki sestavljajo delovni program skupine ter lastno strukturo vlog in položajev. Skupinsko delo je namensko in premišljeno delo s skupino, ki želi bodisi ljudi zbližati v temeljno človeško skupino ali pa jih omogočati učenja nekega pomanjkljivega vidika za delo in sožitje v njihovih temeljnih skupinah, v osebem življenju ali v družbeni skupnosti. Ima primeren program dejavnosti in vodenja, da doseže cilje v določenem času. Pri skupinskem delu, kjer je cilj osebnostno in odnosno oblikovanje članov, je skupina nosilec svojih ciljev in osrednje sredstvo za njihovo doseganje. (Ramovš v Moreno, Moreno 2000)

Skupinsko delo ima svoje mesto in pomen ravno v tem, da ljudem omogoča učenje primernih vzorcev vedenja, medčloveškega sožitja in komuniciranja. Dobro skupinsko delo je v današnjih razmerah sredstvo za človekovo socialno rast in medčloveško odnosno samostojnost. Še bolj kakor strokovno skupinsko delo pa so za sodobnega človeka primerne skupine za samopomoč. V njih se ljudje na bazični ravni samoiniciativne povezujejo v skupine, v katerih rešujejo svoje socialne težave in stiske ali se preventivno usposabljaajo za zdravo življenje, za boljše medčloveško sožitje ter za kulturno in duhovno gibanje. Največja možnost in naloga skupinskega dela danes je učenje komunikacije. (Ramovš v Moreno, Moreno 2000)

Cilji dela v SSED:

- s pomočjo skupinske psihodinamike pomagati enostarševskim družinam pri transformaciji pravil, vlog in vključitvi v socialno mrežo v novo nastalih situacijah (ob razvezi, smrti, hudih sporih)
- pomagati prebroditi hudo žalost ob izgubi ali zapustitvi enega starša (biblioterapija, doživljajsko naravnavanje na pozitivna doživetja in pohvale, medsebojna pomoč in opora v vsakdanjih stiskah)
- razreševanje vzgojnih dilem pri vzgoji otrok
- preprečevanje vstopanja otrok na mesto manjkajočega partnerja in nepristajanje preostalega starša na tako vlogo, ki ni dobra za razvoj mlade osebnosti
- postavljanje in vzdrževanje potrebnih meja v družinah, kjer ni dveh v koalicijo povezanih staršev
- krepitev vseh vrst zdravja (telesno, duševno in duhovno), pomoč ob vsakdanjih problemih, iskanje virov pomoči pri ljudeh iz svojih socialnih mrež
- pokazati več možnosti za izražanje pozitivnih in negativnih čustev, ki se jih naučijo predelovati skozi razne dejavnosti (pisanje spisov o določenih problemih, skrb za druge, skrb za vedro vzdušje v družinah, da ne postanejo črnogledi)
- dodajanje moči, da zmorejo sami vse vzgojne naloge, ki so v tako skrčenih družinah težje rešljive. (Poročilo o izvajanju programa v podporo SSED, 2006)

Teme, o katerih teče pogovor, so aktualni, izpostavljeni problemi, spoznavanje družinske dinamike, dejavnosti, ki družino povezujejo. SSED pomaga uporabnicam razmišljati o lastnih izkušnjah, razrešiti lastne dileme in težave, dobiti prave informacije, reševati krizne situacije.

Pričakovani dosežki za članice skupine so, da ostanejo enostarševske družine v psihičnem ravnotežju, da mame ne potrebujejo pomirjeval in so zavestno prisotne v vsakdanjem življenju otrok in vodijo družine, da so sposobne dopuščati pomoč drugega starša, če jim ta ne škoduje s svojim ravnanjem, sicer pa da so sposobne pravočasno postaviti meje zase in za otroke, da uspešno funkcionirajo v delovnem okolju, so manj v bolniškem staležu in s tem je tudi materialno stanje družine boljše.

V skupini delo poteka po načelu srednjih terapevtskih skupin (9 do 18 članov po Ramovšu 1995). Vodja skupine mora imeti možnost supervizije, mora slediti novostim v literaturi iz tega področja in sorodnih drugih strok, da lahko oblikuje program, ki je prilagojen in senzibilen za aktualne probleme odraslih posameznikov. Delo sloni na odzivanju na posamezne obravnavane teme z doživljajsko nabitimi utrinki in iskanjem raznovrstnih poti iz zagat, povratni informaciji tako vodji, kot tudi članom skupine. Vodenje je postopek organiziranja in usmerjanja umetne skupine pri skupinskem delu v smeri zastavljenih ciljev, ter osebna odgovornost za delo in razvoj skupine. Za določeno skupinsko delo se izbira ustrezeni slog vodenja zlasti glede na cilje skupine, odgovarjati pa mora seveda tudi osebnosti in usposobljenosti voditelja. (Ramovš v Moreno, Moreno 2000)

Program dela skupine poteka od septembra do konca junija. Med počitnicami potekajo druge dejavnosti, avgusta pa je zaradi dopustov delo skupine tako okrnjeno, da so po vzoru drugih skupin v tem mesecu srečanje opustili in z redno dejavnostjo zopet začnejo v septembru. Srečanja potekajo vsako tretjo sredo v mesecu po dve uri izvajalskega dela. Vodja skupine pa mora za vsak sestanek pripraviti teme in poskrbeti za odziv na obravnavane probleme. Vsi člani izhajajo iz materialno ogroženih družin, zato ne bogatijo svojih odnosov s kulturnimi doživetji, branjem in hojo v naravo. Vsaj delček tega jim ponudi skupina. (Poročilo o izvajanju programa v podporo SSSED, 2006)

2. OPREDELITEV PROBLEMA

Posameznik v težavi in stiski je celosten človek v celostni življenjski situaciji, vendar ga sodobne strokovne službe ne obravnavajo celostno, saj so čedalje bolj razdrobljene in specializirane, zato vsaka obravnava le ozko področje, izsek človekovih težav. Človek se v svoji stiski že tako in tako počuti majhnega, obrobnega in odrinjenega, potegne se vase in je malodušen, oziroma zapleten v patološke obrambne mehanizme, zato je pomoč učinkovita le, če je čimbolj neposredno človeška. Očitna je distanca med osebami, ki pomoč nudijo in tistimi, ki jo potrebujejo. Človek v stiski mora prenesti številne vpise in izpolnjevanja obrazcev, se s svojo človeško bolečino odpirati številnim uradnikom, preden doseže potrebno pomoč, ki je na koncu ponavadi samo tehnična in neosebna. Strokovno delo za pomoč ljudem v stiskah in težavah je zelo drago. Primerjalno pomenijo družbeni stroški skupine za samopomoč neprimerno cenejšo alternativo za reševanje človeških težav in stisk. Za državo so v glavnem zastoj, saj delujejo po načelih laičnosti in ljubiteljskega socialnega dela prostovoljnih sodelavcev. (Kladnik v Hojnik – Zupanc 1997)

Na Centru za socialno delo v Trebnjem že od leta 1995 deluje Skupina za samopomoč enostarševskim družinam, v nadaljevanju SSED. Kot smo že omenili, smo se s tem projektom seznanili ob opravljanju obveznega praktičnega pouka.

Dejstvo je, da število enostarševskih družin narašča (posledica ločitve zakona, višji ekonomski status žensk, lastna odločitev za enostarševsko družino, ipd.). Zakonska zveza postaja vedno bolj ranljiva. V Sloveniji se razveže že vsak tretji zakon in v enostarševskih družinah živi – vsaka peta družina. Glavnino enostarševskih družin (86%) predstavljajo matere z otroki. (Statistični urad RS, http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_ue_prebivlastvo_dz.htm).

Odrasle osebe, ki živijo v enostarševskih družinah, imajo različne potrebe. Nekatere ne potrebujejo nobene dodatne podpore. Predpostavljamo, da so to predvsem tisti, ki se za enostarševsko obliko družine odločijo iz lastnih interesov. Druge pa v enostarševstvo prisilijo življenjske okoliščine – smrt partnerja, razveza, ipd. Ljudje se na stiske različno odzivajo. So

ljudje, ki črpajo moč za prebroditev stiske v sebi, otrocih, svojcih, prijateljih. Drugi, ki nimajo toliko moči in ne najdejo podpore, lahko poiščejo pomoč zunaj. Ena teh možnosti je SSED.

Uporabnice SSED na CSD Trebnje so:

- ženske, ki so v postopku razveze zakonske zveze in ob tem doživljajo hude stiske
- ženske, ki so se po razvezi zakonske zveze z otroki odselile, ali pa si to želijo in urejajo
- ženske, ki ostanejo same po smrti partnerja.

Cilj raziskave je ugotoviti, kako vključenost v SSED pripomore k izboljšanju kakovosti življenja udeleženih članic. Tako smo želeli raziskati, kaj članicam pomeni SSED. Poleg tega nas je zanimalo, ali so opazne spremembe v počutju in kakovosti življenja članic, glede na različno časovno obdobje vključenosti v SSED ter glede na izobrazbeno strukturo.

Po lastnih občutkih in vtisih iz sodelovanja v skupini za samopomoč enostarševskim družinam smo menili, da je ta skupina na Centru za socialno delo Trebnje dobro sprejeta in potrebna.

Za nalogo smo si zadali raziskati počutje žensk pred vključitvijo in med vključitvijo. Odgovoriti smo želeli na vprašanja:

- kakšno mnenje so imele o sebi in kako so se počutile pred vključitvijo v SSED
- kakšno mnenje imajo ženske uporabnice SSED sedaj in kako se počutijo
- s kakšnimi problemi so se soočale in kako so jih reševale
- kakšno predstavo so imele o prihodnosti pred vključitvijo in kakšno imajo sedaj
- kakšne spremembe (pozitivne ali negativne) so začutile ob vključitvi v SSED.

3. METODOLOGIJA

3.1. VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je kvalitativna, saj osnovno gradivo predstavljajo besedni opisi in zapisi, ki jih bomo kvalitativno analizirali.

3.2. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Podatke smo zbrali z vprašalnikom za uporabnice skupine za samopomoč enostarševskim družinam. Smernice oz. vprašanja so predstavljena v Prilogi 1. Kot vir podatkov smo uporabili tudi besedne zapise, pripovedi in utrinke s posameznih srečanj skupine za samopomoč enostarševskim družinam.

3.3. POPULACIJA

Populacijo naše raziskave predstavljajo uporabnice, ki se tretjo sredo v mesecu, med 15. in 17. uro udeležijo SSED, v prostorih Centra za socialno delo Trebnje. Skupina deluje po načelih dela s srednjo skupino (od 9 do 18 ljudi). Skupino obiskuje 10 – 12 žensk. V raziskavo smo vključili 12 članic, ki skupino obiskujejo redno vsak mesec. Ostale članice pa obiščejo SSED samo občasno. Mnenja, ki so jih izpostavile te članice, smo poskušali razbrati iz zapisnikov srečanj.

3.4. ZBIRANJE PODATKOV

Podatke smo zbrali s pomočjo vprašalnikov ter zapisov srečanj, v katerih so sodelovale posameznice. Vprašalnike smo oddali februarja 2006 članicam na srečanju SSED. Nekatere so jih izpolnile takoj, nekaj pa jih je izrazilo željo, da jih izpolnijo doma. Vrnile so jih na naslednjem srečanju. Oddali smo 12 vprašalnikov, vrnjenih smo dobili 10.

Potek srečanj smo zapisovali od septembra 2004 do junija 2006. Zapisi so shranjeni na Centru za socialno delo Trebnje. Zapisniki so bili pisani po dnevnem redu. Prva točka dnevnega reda je bil pogovor o splošnem počutju in predstavitev morebitnih novih članic ter pogovor o aktualnih problemih. Druga točka je bila pripravljena tema, ki jo je uvodno predstavila mentorica. Nato se je o temi odprla razprava v kateri je vsaka članica povedala svoje mnenje. Tretja točka so bili predlogi tem, ki bi jih želele članice obravnavati na naslednjem srečanju. Srečanja so potekala po dnevnem redu z možnostjo fleksibilnega prilagajanja. Če je bilo aktualnih problemov več, se je celotno srečanje namenilo reševanju le teh.

Podrobneje smo pregledali zapiske srečanj, od septembra 2004 do junija 2006, z namenom, da pridobimo podatke o ženskah, ki srečanje skupine obiščejo enkrat ali nekajkrat. Želeli smo raziskati, kakšno mnenje imajo o SSED oz. zakaj se nič več ne udeležujejo srečanj.

3.5. ANALIZA PODATKOV

Zapise iz vprašalnikov in ostalo gradivo smo analizirali kvalitativno, tako da smo najprej parafrazirali odgovore in poudarjali izjave in besede, ki se nanašajo na posamezno temo.

Primer:

Pri prvi članici so bili njeni **občutki** pred vključitvijo v skupino za samopomoč enostarševskim družinam **nejasni, zbegani**. Sedaj so njene **predstave** o njeni prihodnosti **bolj jasne**.

Sledil je izpis ključnih delov izjav in besed, glede na čas pred vključitvijo in sedaj.

Primer:

1. PRED vključitvijo v skupino za samopomoč enostarševskim družinam so bili njeni **občutki nejasni, zbegani**.

SEDAJ so **predstave** o njeni prihodnosti **bolj jasne**.

Nato smo izpisali poudarjene dele izjav in besed.

Primer:

Prva članica:

(pred) **občutki nejasni, zbegani**

(sedaj) **predstave bolj jasne**

Poudarjene dele besedila smo uredili glede na časovno obdobje, na katerega se nanašajo.

Primer:

Pred vključitvijo v SSED :

občutki nejasni, zbegani ,

cilj biti žena, se razdajati svojim otrokom, možu, sorodnikom,

Sedaj , po določenem obdobju vključenosti :

predstave bolj jasne,

se postavi po robu,

Potem smo oblikovali pojme glede na časovno obdobje, na katerega se nanašajo (po kodah) ter razvrstili in obarvali glede na izobrazbo in čas vključenosti

Primer:

OBČUTKI:

- nejasni (1)
- zbegani (1)
- obupana (5)
- krivda za razpad zakona (8)
- krivda – otroci brez očeta (8)
- sprašuje se zakaj jaz (10)

LEGENDA:

- oranžna: vključenost do dveh let in osnovna oz. poklicna izobrazba
- zelena: vključenost do dveh let in srednja izobrazba oz. več
- modra: vključenost nad dve leti in osnovna oz. poklicna izobrazba
- vijoličasta: vključenost nad dve leti in srednja izobrazba oz. več

Celotna obdelava gradiva je v Prilogi 2.

Obdelava izjav, iz katerih je deloma razvidno, zakaj ženske obiščejo srečanje skupine enkrat ali nekajkrat, je v Prilogi 3.

4. REZULTATI

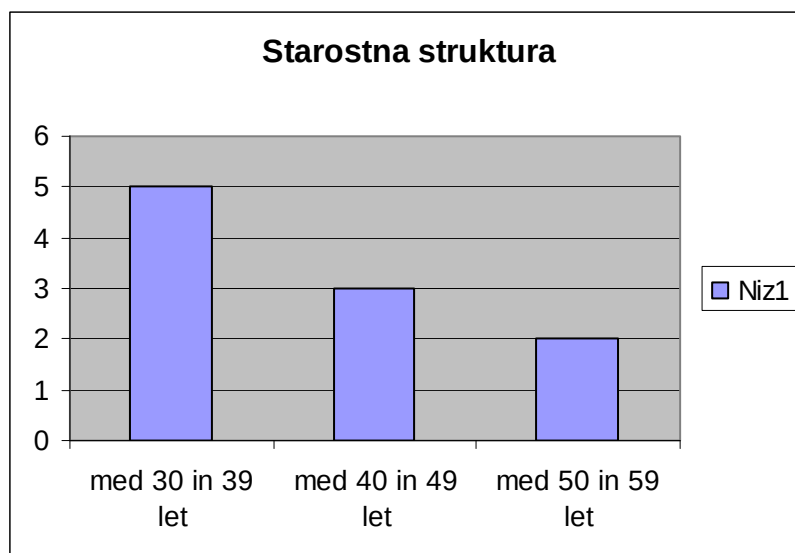
4.1. STAROSTNA STRUKTURA

Povprečna starost članic SSED je 41,6 let. Najmlajši sta stari 33 let, najstarejša 52 let. Starost smo prikazali grafično.

Tabela 4.1. Starostna struktura

STAROST	ŠTEVILO	%
Med 30 in 39 let	5	50
Med 40 in 49 let	3	30
Med 50 in 59 let	2	20
SKUPAJ	10	100

Graf 4.1. Starostna struktura

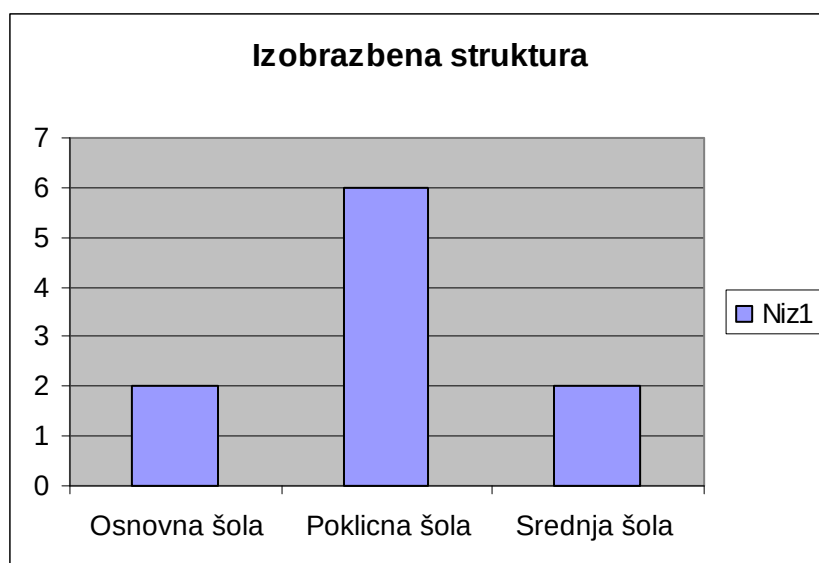
4.2. IZOBRAZBENA STRUKTURA

V vzorcu, v katerega smo zajeli deset članic SSED, sta dve članici s končano osnovno šolo, šest članic s poklicno šolo in dve s srednješolsko izobrazbo. V našem primeru se je pokazalo, da so uporabnice SSED v večini osebe s poklicno izobrazbo. V raziskavo smo zajeli le deset oseb, zato ne moremo trditi, da ta prikazana izobrazbena raven odraža stanje v podobnih skupinah za samopomoč.

Tabela 4.2. Izobrazbena struktura

Izobrazba	število	%
Osnovna šola	2	20
Poklicna šola	6	60
Srednja šola	2	20
Skupaj	10	100

Graf 4.2. Izobrazbena struktura

Članice SSED se razlikujejo tudi glede na časovno obdobje vključenosti in sicer:

- do dveh let vključenosti v SSED (4 članice),
- nad dve leti vključenosti v SSED (6 članic).

4.3. SPREMEMBE V KAKOVOSTI ŽIVLJENJA ČLANIC SSED

Občutki ob vključitvi v skupino

Ob vključitvi v skupino je bilo nekatere ženske strah oz. so se slabo počutile, ker so pričakovale, da bo potrebno izpostaviti težave in so se bale, da se bodo informacije o njihovih težavah širile tudi izven skupine. Nekaj je bilo dvomov, nejasnih predstav in nelagodja glede vloge in pomena skupine. Le redke ženske so že na začetku imele dobre občutke glede skupine. Članice z osnovnošolsko in poklicno izobrazbo ter vključenostjo do dveh let so izjavile, da so imele nejasne predstave o pomenu in vlogi skupine.

Predstava o življenju

Pred vključitvijo v skupino so imele članice precej drugačno predstavo o prihodnosti, kot jo imajo po določenem obdobju vključenosti. Članice, ki so bile v skupino vključene do dveh let in imajo osnovnošolsko oz. poklicno izobrazbo, ob vključitvi niso bile zmožne spoprijeti se s težavami. Njihov pogled na prihodnost je bil pesimističen oziroma o prihodnosti sploh niso razmišljale. Redke so imele nekaj ciljev, a niso imele moči, da bi jih uresničile. Nekatere so izpostavile slabo psihično in fizično počutje.

Po določenem času vključenosti so pridobile samozavest, moč. V SSED so našle oporo in občutek, da so sprejete. Skupina jim pomeni prostor za sprostitev. Začele so razmišljati o prihodnosti in jo načrtovati.

Članica, ki je v SSED vključena manj kot dve leti in ima srednješolsko izobrazbo, je svoje občutke glede prihodnosti pred vključitvijo označila kot nejasne in zbegane. Po določenem času vključenosti ima jasnejšo predstavo o prihodnosti.

Članice, ki so v skupino vključene nad dve leti in imajo osnovnošolsko oz. poklicno izobrazbo, so pred vključitvijo doživljale obup, krivdo zaradi razpada zakona. Krivdo, da so otroci brez očeta, so pripisovale sebi. Nekatere so imele negativno predstavo o prihodnosti - temno. Le ena članica je sicer razmišljala o prihodnosti, a si o njej ni delala utvar. Nekatere so se razdajale drugim, niso pa poskrbele zase. Sedaj (po določenem času vključenosti v skupino) se postavijo zase, težave rešujejo sproti. Večina prihodnost vidi bolj pozitivno. Nekatere so navedle, da je sedaj njihovo življenje boljše, kakovostnejše, težka bremena nosijo lažje. Skupina jih je pripeljala do spoznanja, da niso za vse težave in za vse zlo krive one same.

Članice, ki so v SSED vključene nad dve leti ter imajo srednješolsko izobrazbo, so že prej imele izkušnje iz podobnih skupin za samopomoč. Pridobile so samozavest in večjo sposobnost reševanja težav.

Pomen SSED

Vsi odgovori na vprašanje o pomenu SSED so bili naravnani pozitivno. Članice SSED se rade udeležujejo srečanj. Veliko članic je odgovorilo, da v SSED pridobijo veliko koristnih informacij. Tam se lahko pogovorijo in izpovejo. Ko težavo zaupajo ostalim članicam, imajo občutek, da je težava takoj manjša, lažja. Pridobile so spoznanje, da niso edine s težavami.

V SSED najdejo tolažbo in pomoč; pomoč v smislu opolnomočenja in tudi pomoči ostalim članicam. Včlanitev jim pomeni osebno rast, čutijo se pomembne. Našle so si prostor zase in svoje težave, kjer dobijo potrditve svojim dejanjem, oporo, pogum ter veliko izkušenj. Našle so prostor, kjer olajšajo svojo dušo.

Vključitev v SSED jim pomeni vključitev v družbo, druženje s sebi enakimi in s tem tudi pridobivanje novih prijateljstev. Članice SSED so medsebojno zelo povezane. Vsaka odsotnost druge članice jim pomeni, kot da manjka en člen v verigi. Same pa svojo odsotnost doživljajo kot primanjkljaj. Vključitev v SSED so ponazorile kot novo izkušnjo in tudi kot dobronamerno obveznost.

Z vključitvijo so spremenile pogled na svet in prišle do spoznanja, da jim duševni mir pomeni več kot materialne dobrine.

Članice omenjajo tudi spremembe, ki so jih opazile z vključitvijo v SSED. Tiste, ki so vključene v SSED do dveh let ter imajo osnovnošolsko oz. poklicno izobrazbo, so pridobile moč, imajo več volje in so bolj samozavestne. Skupina jim je prinesla pozitiven pogled na svet, so realnejše in sprejemajo življenje takšno, kot je. Spremenile so odnos do sebe. Naučile so se, da se lahko sprostijo, poveselijo. Postale so bolj trdne in vztrajnejše. Postopoma so se začele odpirati svetu in se vračati med ljudi.

Članica, ki je vključena v SSED manj kot dve leti in ima srednješolsko izobrazbo, omenja, da se sedaj postavi zase in je bolj odločna.

Članice z vključenostjo v SSED nad dve leti in z osnovnošolsko oz. poklicno izobrazbo, so pri sebi opazile pozitivne spremembe. Nekateri so bolj sproščeni in se znajo poveseliti. Nekaj jih je navedlo, da so postale bolj odgovorne zase in za otroke, znajo poskrbeti za dostojno življenje. Pomembno je tudi, da so se izboljšali odnosi s svojci in na delovnem mestu. Naučile so se poslušati druge in se pogovarjati. Ne dovolijo, da bi z njimi upravljali in manipulirali.

Članica, ki je vključena v SSED več kot dve leti ter ima srednješolsko izobrazbo, je omenila, da se je naučila pokazati čustva. Pozitiven napredek je tudi v odnosih. Postala je bolj samozavestna, pridobila je moč.

Pozitivni in negativni vidiki SSED

Glede tega, kaj je članicam v skupini všeč in kaj jih moti, obstajajo manjše razlike. Članicam, ki so vključene v SSED manj kot dve leti ter imajo osnovnošolsko oz. poklicno izobrazbo, je všeč sproščenost in iskreni pogovori. Nekaterim so všeč druženja izven rednih srečanj SSED. Tako se namreč širi krog poznanstev. Skupina jim pomeni občutek varnosti, prostor, kjer jih razumejo in so sprejete. Pohvaljen je bil tudi izbor priporočene literature. Želje v zvezi z izboljšanjem delovanja skupine se nanašajo na daljša srečanja, bilo pa je nekaj kritik glede obrekovanja izven srečanj, torej širjenja zaupnih informacij izven skupine.

Članici, ki je vključena v SSED manj kot dve leti in ima srednješolsko izobrazbo, je najbolj všeč sproščeno počutje. Pohvalila je zagotovljeno tajnost. Moti jo, da se med seboj premalo poznajo, zato je izrazila potrebo po pogostejšem druženju.

Članicam, ki so vključene v SSED nad dve leti in imajo osnovnošolsko oz. poklicno izobrazbo, je všeč, da so v SSED dobile pozitivne izkušnje, omogočajo jim, da na ljudi in na svet okoli sebe gledajo z večjo mero zaupanja. Menijo, da so bolj osveščene o sebi, o svojih pravicah. Pridobile so tudi več samozavesti. Všeč sta jim mentorici skupine, ki s svojimi izkušnjami in znanjem prispevata k reševanju problemov. Pomembno se jim zdi, da so tu našle nove prijateljice, osebe s podobnimi težavami. Primeren in koristen se jim zdi tudi izbor priporočenih knjig ter izbor tem na katere se nanašajo srečanja. Moti pa jih, da ni vedno dovolj časa, da bi se pogovorile in podelile vse težave, ki jih tarejo.

Članica, z vključenostjo v SSED nad dve leti ter srednješolsko izobrazbo, je izpostavila pozitivno sprejetost v skupini.

4.4. MNENJE ŽENSK, KI SKUPINE NISO REDNO OBISKOVALE

Nekatere članice skupine, ki skupine niso redno obiskovale, so kot razlog za neudeležbo navedle dejavnike, kot so: dvoizmensko delo, nezagotovljeno popoldansko varstvo za otroke. Iz ene izjave smo zasledili, da se ženska, ki ji je umrl mož, želi preseliti v drug kraj.

Ker se zavedajo dejstva, da se srečanj ne bodo mogle redno udeleževati, izražajo določeno mero strahu glede tega, da ne bodo sprejete s strani članic, ki se srečanj skupine udeležujejo redno.

V enem primeru je članica povedala, da se še ni sprijaznila z ločitvijo in ni pripravljena govoriti o svojih težavah. Zato dvomi, ali je sploh koristno obiskovati skupino, če ne more izraziti svojih čustev in s tem tudi sodelovati v skupini.

Pri dveh osebah pa razberemo, da ne potrebujejo takšne oblike pomoči, saj menijo, da sta dovolj samozavestni in sposobni urediti svoje življenje.

5. RAZPRAVA

Družina je ena od najstarejših oblik skupnega življenja ljudi. Temelji na sorodstvenih vezeh in je nosilka biološke in socialne reprodukcije. Pomeni temeljno enoto družbene organizacije in si brez nje ne moremo predstavljati delovanja družbenega sistema. Zato družino poimenujemo kot univerzalno družbeno institucijo in nepogrešljiv del človeške družbe. Struktura družine in njene naloge so se z družbenim razvojem spreminjale in so tudi danes različne od družbe do družbe. Z družbenim razvojem pa so se spreminjale tudi oblike družin. Tako se je družina iz razširjene družinske skupnosti preoblikovala v nuklearno družinsko skupnost, ki jo tvorijo starši in otroci. Taka oblika družine pa pogosto ni kos vsakdanjim pritiskom sodobne družbe, zato v sodobnem času prihaja do povečanega števila razvez in posledično večjega števila enostarševskih družin pa tudi drugih oblik.

Število enostarševskih družin narašča. Zaradi težjega usklajevanje zahtev in obveznosti z delovnim življenjem so enostarševske družine bolj socialno ranljive in bolj izpostavljene socialni izključenosti kot dvostarševske družine.

Skupine za samopomoč pripomorejo k dvigu kakovosti življenja ljudi, ki imajo podobne težave ali skupne interese. V skupinah za samopomoč se stekata vsakdanja človeška izkušnja in strokovno znanje v celostni življenjski pristop, k zadovoljevanju potreb in k reševanju težav in stisk. Skupine za samopomoč s svojimi dejavnostmi prispevajo k človekovemu zadovoljstvu, zdravju in k dvigu kakovosti življenja nasploh. Ljudje v njih na neposreden in celosten način zadovoljujejo svoje potrebe in rešujejo težave, njihovo delovanje ni odtujeno iz konkretne vsakdanjosti, zato imajo nanje in na okolico tudi celosten življenjski vpliv.

Za skupine za samopomoč je značilno, da so prostovoljne, majhne in delujejo na vzajemni pomoči članov pri doseganju določenega cilja. Člani so med seboj enakopravni in si želijo prevzeti nadzor nad svojim življenjem. Družijo jih podobni interesi, stiske in težave, ki jih premagujejo s skupnimi močmi in tako lažje dosežejo želeni cilj.

Ko se posameznik znajde v težavah, je potrebno, da jih čimprej reši. Pogosto pa sam ni zmožen, da doseže ta cilj. Pri tem mu lahko pomaga družina kot osnovna podporna mreža. Ob

odpovedi primarne socialne mreže je dobro, da poišče pomoč v širši družbi – v okviru socialnega varstva. Po uradni dolžnosti so Centri za socialno delo dolžni nuditi prvo socialno pomoč. Lahko pa ponudijo tudi dodatne socialnovarstvene programe, kot so skupine za samopomoč.

Osebe, ki doživljajo stisko, potrebujejo spodbujanje in oporo, da premagajo zmedenost in strah. Pomaga lahko strokovnjak, ali pa nekdo, ki je podobno težavo prebrodil sam. Slednjo vrsto pomoči, lahko posameznik pridobi v skupini za samopomoč.

Skupine za samopomoč enostarševskim družinam so v Sloveniji zelo redke. Vendar pa to ne pomeni, da niso potrebne. Pomoč ob razvezi, smrti partnerja ne potrebuje vsaka družina, ki jo doleti taka usoda. Vendar je enostarševskih družin čedalje več, zato bi bilo potrebno pomoč ponuditi vsem, glede na njihove potrebe.

Z eno takih skupin za samopomoč enostarševskim družinam smo se seznanili v sklopu opravljanja obveznega praktičnega pouka na CSD Trebnje. Omenjeno skupino obiskuje 10 do 12 članic, ki so se znašle v stiski in so pomoč našle v tej skupini. Povprečna starost članic vključenih v SSED je 41,6 let, največ pa jih ima končano poklicno izobrazbo.

Z vključitvijo v skupino za samopomoč enostarševskim družinam se je izboljšala kakovost življenja članic ne glede na izobrazbo in čas vključenosti. Po določenem času vključenosti so pridobile moč, začele so razmišljati o prihodnosti ter jo načrtovati. Večina prihodnost vidi bolj pozitivno. Navedle so, da je sedaj njihovo življenje boljše, kakovostnejše, težka bremena nosijo lažje. Pridobile so samozavest in večjo sposobnost reševanja težav. Težave rešujejo sproti. Izboljšale so način komunikacije. Naučile so se pogovarjati in poslušati druge. Z vključitvijo so spremenile načine ravnanja, sedaj so bolj odločne in se znajo postaviti zase. So bolj vztrajne in tudi v slabem znajo poiskati dobro plat. Lahko trdimo, da so članice skupine pridobile večjo sposobnost za usmerjanje svojega življenja in smiselno uporabo svojih potencialov.

SSED članicam pomeni zelo veliko. Rade se udeležujejo srečanj, saj na njih pridobijo veliko koristnih informacij. V skupini so našle prostor, kjer se lahko pogovorijo in izpovejo svoje

težave in olajšajo svojo dušo. Včlanitev jim pomeni tudi osebno rast, čutijo se pomembne. Na srečanjih dobijo potrditve svojim dejanjem, oporo, pogum ter veliko izkušenj. Vključitev v SSED jim pomeni vključitev v družbo, druženje s sebi enakimi in s tem tudi pridobivanje novih prijateljstev. V SSED najdejo tolažbo in pomoč; pomoč v smislu opolnomočenja in tudi pomoči ostalim članicam. Skupina jim je spremenila pogled na svet, ki je sedaj bolj pozitiven, življenje pa sprejemajo takšno kot je. Spremenile so odnos do sebe. Naučile so se, da se lahko sprostijo, povesele. Čustev jih ni strah pokazati. Dobile so pogum, da so se začele odpirati svetu in se vračati med ljudi. Članice bolje funkcionirajo na delovnem mestu, izboljšale pa so tudi odnose s svojci. Naučile so se poslušati druge in se pogovarjati. Ne dovolijo, da bi z njimi upravljali in manipulirali. Lažje so prevzele skrb zase in za otroke. V svojih željah in ciljih so postale bolj realne. Naučile so se poiskati veselje tudi v majhnih stvareh. Pridobile so zaupanje v ljudi.

Pozitivni vidiki delovanja skupine se kažejo v iskrenih pogovorih, sproščenosti na srečanjih in druženju izven skupine. Skupina jim je prinesla tudi večjo osveščenost o sebi, o svojih pravicah. Našle so nove prijateljice, osebe s podobnimi težavami. Všeč jim je tudi pozitivna sprejetost v skupini. Pohvalile so mentorice in njihovo vodenje. Želje v zvezi z izboljšanjem delovanja skupine se nanašajo na trajanje srečanja. Želijo, da bi bila srečanja pogostejša in daljša.

Glede zaupnosti v skupini za samopomoč enostarševskih družin so se pojavila nasprotovanja. Nekatere so pohvalile zaupnost podatkov, druge pa so izpostavile obrekovanje izven srečanj, torej širjenja zaupnih informacij izven skupine. Upoštevati moramo dejstvo, da so v skupino vključene zelo različne osebe, z različnimi karakterji. Poleg tega je področje, ki ga pokriva CSD Trebnje dokaj majhno, zato se ljudje poznajo med seboj in je pričakovati, da se hitro zgodi, da informacije zaokrožijo.

Iz zapisov srečanj skupine za samopomoč enostarševskim družinam smo razbrali pet izjav žensk, ki so se srečanja udeležile enkrat ali nekajkrat. Zapisi so skopi in zgolj nakazujejo na možne razloge za neudeležbo. Tako so omenile neustrezen urnik, saj se zaradi dvoizmenskega dela ne morejo udeležiti popoldanskih srečanj ter posledično strah pred nesprejetostjo (s strani preostalih članic skupine) zaradi izostankov. Ena članica je omenila, da se želi preseliti, saj v

okolju, kjer živi, nima podporne mreže in varstva za otroke. Verjeten razlog za neudeležbo je tudi nepripravljenost podeliti težave, takoj ob izkušnji postati član enostarševske družine. Nekatere so izjavile da take pomoči ne potrebujejo in da so same dovolj močne, da poskrbijo zase.

Pri delu skupin za samopomoč se po Katzu (v Lamovec 2006) odvija 10 procesov. Zanimalo nas je, ali so ti procesi opazni tudi v konkretni skupini.

Članice se identificirajo z referenčno skupino, saj neudeležbo na srečanjih občutijo kot primanjkljaj. Ravno tako udeležene članice navajajo občutek, da nekaj manjka ob izostanku druge članice. Članice so se s skupino identificirale, saj so navajale, da jim skupina pomeni srečevanje s sebi enakimi.

Z izmenjavo izkušenj in spoznanjem, da nimajo samo one težav in stisk, se razbremenjujejo. Z izpostavitvijo težave postane le-ta manjša, rešitev pa lažje dosegljiva. Probleme obvladujejo s sprotnim reševanjem.

V skupini vzpostavljajo sproščen, odprt in zaupen pogovor. Z razvijanjem in spodbujanjem sporazumevanja so se naučile poslušati druge in izboljšale komunikacijske sposobnosti.

V procesu sodelovanja v skupini za samopomoč so pridobile izgubljeno zaupanje v ljudi in se začele vključevati v družbo. Pridobile so moč, so bolj optimistične in samozavestne. Tako se lažje in bolje znajdejo v družbi. Naučile so se izražati čustva.

S pridobivanjem koristnih informacij in čustvene opore članice pridobivajo občutek pripadnosti skupini. Izkušnja, da dobijo pomoč in nasvete, pa jim vliva moč, da se pogumno lotevajo težav.

S tem, ko članice bolje funkcionirajo v družini, službi in družbi nasploh, so bolj samozavestne, se postavijo zase in svoje pravice, zato jih tudi okolica bolje sprejema. Tako bolje poskrbijo zase in za svoje otroke. Občutek stigmatizacije se zmanjšuje in povečuje odpornost na pritiske okolice.

Pomagati drugim je eden najboljših načinov, kako pomagamo sebi. S tem, ko članice s svojim izkušnjam pomagajo ostalim članicam, imajo občutek, da so pomembne in koristne. Članice imajo občutek, da svoje življenje nadzorujejo in bolj zaupajo v svoje zmožnosti.

Z aktivnim sodelovanjem pri reševanju svojih težav in težav ostalih članic so članice pridobile občutek lastne vrednosti. Postale so močnejše in bolj samozavestne ter bolje nadzirajo svoje življenje.

Ob primerjavi Katzovih procesov v skupini za samopomoč in izjav članic, lahko ugotovimo, da skupina za samopomoč enostarševskim družinam dosega dobršen del ciljev; članice razvijajo ustrezno samopodobo, naučile so se izražati čustva, bolje sprejemajo sebe in se vključujejo v okolico, težave rešujejo sproti in ob pomoči skupine.

Ideologija skupine za samopomoč se razvija spontano in vključuje zanimanje za iste probleme in skupna prepričanja.

Ob primerjavi desetih Katzovih principov, ki se odvijajo pri delu skupin za samopomoč in primerjavi izjav članic, lahko trdimo, da smo v vsaki točki našli povezave, kar kaže na dobro delo obstoječe skupine za samopomoč.

V raziskavo smo zajeli le deset oseb, zato ne moremo trditi, da lahko ugotovitve posplošimo na vse podobne skupine za samopomoč.

Ena od kritik naše raziskave je tudi to, da so zaradi skoposti izjav rezultati nekoliko okrnjeni. Izjave v zapisnikih in vprašalnikih so bile že v osnovi zelo skope, zato nismo mogli izluščiti navidez manj pomembnih informacij, ki bi lahko prispevale k boljšemu vpogledu v delovanje skupine in spremembo kakovosti življenja pri članicah. Morda so skope izjave posledica strahu pred tem, da bi se s podrobnejšo življenjsko zgodbo razkrila identiteta članic.

Pričakovali smo, da bomo pridobili več podatkov, da bi lahko ocenili potrebnost delovanja skupine za samopomoč. Upoštevati moramo dejstvo, da so v skupino vključene predvsem članice s srednjo izobrazbo ali manj, ki so kljub izboljšani komunikaciji še vedno nekoliko šibke na tem področju. Verjetno bi z uporabo drugih merskih instrumentov, na primer z vodenim intervjujem, lahko dobili obsežnejše odgovore in s tem več snovi za analizo.

6. SKLEPI

- Število enostarševskih družin se povečuje. Programov za pomoč članom teh družin pa je malo. Zato bo potrebno ustanavljati več skupin za samopomoč. To ne pomeni, da potrebujejo pomoč vse enostarševske družine. Prav pa bi bilo, da se z delovanjem skupine seznaniijo vse enostarševske družine, odločitev in izbira za tako vrsto pomoči je v njihovih rokah.
- Kakovost življenja članic skupine za samopomoč enostarševskim družinam, ki deluje v okviru CSD Trebnje, se je z vključitvijo v skupino izboljšala. Učinki se kažejo predvsem v osebni rasti članic, kar pomeni, da so postale samozavestnejše, aktivneje usmerjajo in bolj odgovorno vodijo svoje življenje, na katerega sedaj zrejo z večjo mero optimizma. Postale so uspešnejše pri izpolnjevanju delovnih obveznosti in urejanju družinskih zadev. Opazen je tudi premik k izboljšani komunikaciji.
- V skupini za samopomoč enostarševskim družinam se članice dobro počutijo. Pomembno jim je, da lahko podelijo izkušnje, izrazijo občutke, čustva, strahove,...
- Med odgovori članic z osnovnošolsko oz. poklicno izobrazbo ter članicami s srednješolsko izobrazbo ni razlik. Zato predpostavljamo, da izobrazba ne vpliva bistveno na proces reševanja problemov, s katerimi se soočajo.

7. PREDLOGI

- V prihodnje bi na področju socialnega dela - socialnega svetovanja, podpore in pomoči enostarševskim družinam bile dobrodošle dodatne skupine za samopomoč enostarševskim družinam. Predpostavljamo, da je glede na vedno večji delež enostarševskih družin v okolju veliko oseb, ki ne zmorejo same reševati svojih težav in potrebujejo pomoč.
- Skupine za samopomoč enostarševskim družinam bi bilo smotrno uvesti še v drugih krajih in jih razvijati glede na čas vključenosti v skupino. Članice bi morda razdelili tudi glede na vzrok za nastanek enostarševske družine (ali je družina postala enostarševska zaradi ločitve, smrti drugega partnerja,...).
- Potrebna bi bila pogostejša srečanja. Srečanja enkrat mesečno so premalo, kajti če so članice ravno takrat zadržane, pomeni, da ostanejo brez stika s skupino dva meseca ali celo več.
- Seznaniti in informirati strokovne delavce o tej obliki samopomoči in jim omogočiti dodatno izobraževanje in izpopolnjevanje na področju dela samopomoči in dela z enostarševskimi družinami.
- Z obstojem skupin za samopomoč enostarševskim družinam bi bilo potrebno informirati in seznaniti tudi širšo javnost. Več bi morali pisati v časopise, družinske revije, lokalne časopise tako v strokovni kot v poljudni literaturi ali seznaniti javnost tudi preko drugih medijev (televizija, radio, letaki...).
- Za skupine za samopomoč enostarševskim družinam izvejo predvsem tiste družine, ki pridejo na svetovalni razgovor pred razvezo. Smotrno bi bilo, da se o delovanju skupine informira tudi tiste družine, ki so nastale enostarševske na primer ob smrti partnerja ali odhodu drugega partnerja. Dobro bi bilo, da bi se take skupine za samopomoč oblikovale vsaka posebej, saj ima vsaka vrsta enostarševske družine specifične lastnosti.

- Nekaterim članicam v času srečanj skupine predstavlja težavo varstvo otrok. Zato bi bilo smiselno istočasno poskrbeti za varstvo otrok. S tem bi poskrbeli za druženje otrok z vrstniki, ki imajo podobno izkušnjo. Tako bi pripomogli k zadovoljstvu otrok in staršev. Lahko bi pripravili delavnice za otroke, ki bi pripomogle k zmanjševanju stisk in težav.
- Poudariti bi bilo potrebno pravilo o zaupnosti podatkov v skupini za samopomoč enostarševskim družinam.
- Poiskati bi bilo potrebno ženske, ki so se udeležile SSED samo enkrat ali nekajkrat in podrobneje raziskati vzroke za prenehanje udeležbe na srečanjih.

8. LITERATURA IN VIRI

1. Bouwkamp, R., De Vries, S. (2002). Psihosocialna družinska terapija. Logatec: Firis.
2. Čačinovič Vogrinčič, G. (1992). Psihodinamski procesi v družinski skupini. Ljubljana: Advance.
3. Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). Psihologija družine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
4. Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). Socialno delo z družino. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
5. Eurostat. Dostopno na: <http://www.mladina.si/dnevnik/81676/>
6. Hojnik – Zupanc, I. (1997). Dodajmo življenje letom. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
7. Kukec, B. (2004). Veliki družinski pravni priročnik. Maribor: Prešernova družba.
8. Lamovec, T. (2006). Ko rešitev postane problem in zdravilo postane strup. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
9. Lukas, E. (1993). Družina in smisel. Celje: Mohorjeva družba.
10. Miloševič Arnold, V., Poštrak M. (2003). Uvod v socialno delo. Ljubljana: Študentska založba.
11. Moreno, J.L. in Moreno Toeman, Z. (2000). Skupine, njihova dinamika in psihodrama. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
12. Poročilo o izvajanju programa v podporo SSED. (2006). Trebnje: CSD Trebnje.
13. Ramovš, J., Kladnik, T., Knific, B. in sodelavci (1992). Skupine starih za samopomoč. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo.
14. Ramovš, J. (1995). Slovenska sociala med včeraj in jutri. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
15. Ramovš, J. (1999). Slovar socialno alkoholološkega izrazja. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
16. Ramovš, J. (2003). Kakovostna starost: Socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
17. Rener, T., Potočnik, V., Kozmik, V. (1995). Družine različne – enakopravne. Ljubljana: Vitrum.

18. Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006). Družine in družinske oblike v Sloveniji. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno- raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
19. Rus, V. (1997). Socialna in societalna psihologija (z obrisi sociopsihologije). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
20. Satir, V. (1995). Družina za naš čas. Ljubljana: Cankarjeva založba.
21. Skyiner R.& Cheese J. (1994). Družine in kako v njih preživeti. Ljubljana: Tangram.
22. Skupnost CSD. Datum dostopa: 28.11.2008. Dostopno na:
http://www.gov.si/csd/predst_csd.htm
23. Statistični urad RS, Popis 2002. Datum dostopa: 15.01.2008. Dostopno na:
http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_ue_prebivlastvo_dz.htm in
http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=OBC&st=11
http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=169), datum dostopa: 22.01.2008 ter
http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=880, datum dostopa: 22.1.2008.
24. Švab, A. (2001). Družina: Od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
25. Trstenjak, A. (1995). Ljubezen, žarišče družine v Družina, zbornik predavanj in razprav na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
26. Ustava Republike Slovenije. (2007). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
27. Vojnovič, M. (1995). Situacijska analiza o položaju otrok in družin v Sloveniji. Vojnik: Tisk Dinocolor, Slovenski odbor za UNICEF.
28. Zakon o socialnem varstvu. (Ur. l. RS, 36/2004 u.p.b.) Datum dostopa: 15.01.2008. Dostopno na:
<http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=20073&dhid=87024>
http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/
29. Zakon o splošnem upravnem postopku (Ur.l. RS, št. 80/1999).
30. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. (Ur.l. RS, št. 110/03 u. p. b.) Dostopno na: http://www.gov.si/csd/dej_druz_pr.htm in
http://www.gov.si/csd/dp_otroski.htm

31. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur.l. RS št. 69/2004 u.p.b.) Datum dostopa: 15.1.2008. Dostopno na:
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093>
32. Zupančič, K., Novak, B. (2005). Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih s pojasnili prof. dr. Karla Zupančiča in doc. dr. Barbare Novak. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
33. Žarki, K. (2006). Raziskava o podpori in pomoči, ki jo potrebujejo enostarševske družine. Diplomaska naloga. Ljubljana: FSD.
34. Žmuc Tomori, M. (1988). Klic po očetu. Ljubljana: Cankarjeva založba.
35. Žmuc Tomori, M. (1994). Knjiga o družini. Ljubljana: EWO.

9. POVZETEK

V naši diplomski nalogi smo želeli prikazati učinkovitost skupine za samopomoč enostarševskim družinam. Skupino za samopomoč obiskujejo ženske, ki zaradi različnih razlogov živijo v enostarševskih družinah. Ženske potrebujejo varen prostor, kjer lahko izražajo svoja mnenja, občutke, izkušnje in kjer dobijo občutek, da niso same v problemih, ki jih doživljajo.

V teoretičnem delu smo opredelili pojem družine in oblike družin. Podrobneje smo predstavili enostarševsko družino, njene različne definicije in specifične značilnosti. Struktura družine se zelo spreminja, njene funkcije pa je začela prevzemati država, ki z mrežo institucij in dejavnosti dopolnjuje ali deloma nadomešča nekatere družinske funkcije. Tako smo vključili tudi zakonske predpise, ki urejajo področje družine. Z razpadom dvostarševske družine, nastane veliko stisk in težav. Da bi družina še naprej opravljala svoje temeljne naloge, se mora spremeniti oziroma sprejeti načelo spreminjanja kot pogoj svojega obstoja. Za lažji prehod iz enega načina družinskega življenja v drugega so v oporo in pomoč tudi skupine za samopomoč enostarševskim družinam. Dodali smo splošen opis samopomoči, skupin za samopomoč in opis konkretne skupine za samopomoč enostarševskim družinam.

V raziskovalnem delu diplomske naloge smo kot cilj postavili ugotoviti učinke skupine za samopomoč enostarševskim družinam. Na podlagi zapisov srečanj in izjav članic skupine ugotavljamo, da se je kakovost življenja članic skupine za samopomoč enostarševskim družinam izboljšala. Učinki se kažejo predvsem v osebni rasti članic, kar pomeni, da so postale samozavestnejše, aktivneje usmerjajo in bolj odgovorno vodijo svoje življenje, na katerega sedaj zrejo z večjo mero optimizma. Postale so uspešnejše pri izpolnjevanju delovnih obveznosti in urejanju družinskih zadev. Opazen je tudi premik k izboljšani komunikaciji.

Možnost konkretne ponudbe pomoči je prava pot, ki ženskam ob njihovem vloženem trudu in prizadevanju, kljub njihovim slabim možnostim, pomaga najti izgubljeno življenjsko ravnovesje.

10. PRILOGE

PRILOGA 1: VPRAŠALNIK

1. Starost

2. Izobrazba

- osnovna šola

- poklicna

- srednja

- višja, visoka in več

3. Kdaj ste se vključili v enostarševsko skupino?

4. Kakšni občutki so vas obdajali, ko ste se vključili v enostarševsko skupino?

5. Ali lahko odgovorite na vprašanje, kakšno predstavo ste imeli o vaši prihodnosti pred vključitvijo v skupino in kakšno imate sedaj?

6: Kaj vam pomeni skupina?

7. Ali ste začutili kakšne spremembe v vašem življenju, z vključitvijo v skupino? Katere?

8. Kaj vam je v skupini najbolj všeč? Kaj vas moti?

9. Vaši predlogi, spremembe, pohvale, graje!

PRILOGA 2: PRIKAZ ANALIZE GRADIVA

Prikaz odgovorov na vprašanje o občutkih, ki so jih obdajali ob vključitvi v SSED.

1. Izhodiščno besedilo: parafraziran zapis odgovorov ter poudarjanje izjav in besed glede občutkov ob vključitvi v SSED

Prvo članico so obdajali **dobri, prijetni** občutki.

Drugo članico je bilo **strah**. **Strah** jo je bilo **priznati svoje težave**, ker se je vedno hvalila, da se ima v redu, v resnici pa je preživljala pekel.

Tretja članica je vstopala s **strahom**, kljub temu pa so jo obdajali **dobri občutki**.

Četrta članica je bila **prestrašena**. **Ni vedela kaj bo dosegla** v tej skupini. Ni vedela, **kako** ji lahko **pomaga skupina**. Šlo ji je na jok.

Peto članico so obdajali **prijetni** občutki, saj je takoj opazila, da so v skupini **ljudje**, ki imajo enake ali **podobne težave**.

Šesta članica je že **poznala delovanje** podobne skupine, zato je **ni bilo strah**.

Sedma članica se je spraševala, ali **naj se sploh vključi**.

Osma članica je vstopala z **občutki nelagodja**, ker **ni želela deliti** svojih **težav** z drugimi.

Deveta članica se je na začetku zelo **slabo** počutila, ker je morala vedno **ponavljati** svoje **težave**.

Deseta članica je bila **zmedena**. **Ni vedela kaj bo** v skupini **delala**. **Bala se je**, da bo poznala kakšno članico, ki jo bo potem zunaj skupine **ogovarjala**.

2. Izpis poudarjenih delov izjav in besed

Prva članica:

dobri, prijetni

Druga članica:

strah

strah priznati svoje težave

Tretja članica:

strahom,

dobri občutki

Četrta članica:

prestrašena

ni vedela kaj bo dosegla

kako pomaga skupina

Peta članica:

prijetni

ljudje, podobne težave.

Šesta članica:

poznala delovanje

ni bilo strah

Sedma članica:

naj se vključi?

Osma članica:

občutki nelagodja,

ni želela deliti težav

Deveta članica:

slabo

ponavljati težave

Deseta članica:

zmedena

ni vedela kaj bo delala

bala se je ogovarjanja

3. Združevanje poudarjenih izjav in obarvanje pojmov glede na izobrazbo in čas vključenosti

OBČUTKI:

- dobri: (1,5)
 - razlog – podobne izkušnje (5)
- prijetni(1,5)
- strah: (4)
 - priznanje težav (2)
 - odsotnost strahu (6)
 - ogovarjanje (10)
- mešani:
 - strah in dobri (3)
- nejasne predstave:
 - o pomenu skupine (4)
 - vloga skupine (10)
- dvom:
 - glede vključitve (7)
- nelagodje:
 - priznanje težav (8)
- slabi:
 - ponavljanje težav (9)

KAKŠNO PREDSTAVO STE IMELI O VAŠI PRIHODNOSTI PRED VKLJUČITVIJO V SKUPINO IN KAKŠNO IMATE SEDAJ?

1. Izhodiščno besedilo: parafraziran zapis odgovorov ter poudarjanje izjav in besed, ki se nanašajo na predstavo o prihodnosti

Pri prvi članici so bili njeni **občutki** pred vključitvijo v skupino za samopomoč enostarševskim družinam **nejasni, zbegani**. Sedaj so njene **predstave** o njeni prihodnosti **bolj jasne**.

Pri drugi članici je bil njen **cilj** pred vključitvijo **biti žena, se razdajati svojim otrokom, možu, sorodnikom**, pa ni važno, če ostane kaj časa zanjo, samo, da je **krog okoli nje zadovoljen**. Sedaj **se postavi po robu** vsakemu, ki jo ovira pri njenih načrtih, če ve, da on nima prav.

Tretja članica je pred vključitvijo imela **slabo sliko o prihodnosti**, odkar se je vključila v skupino **vidi** prihodnost **lepšo in svetlejšo**.

Četrta članica je pred vključitvijo **imela nekaj ciljev**, vendar **ni imela moči**, kako to izpeljati. Sedaj to **moč in energijo** ter **vzpodbude** **dobiva** v skupini, **dobi nasvete**, na podlagi **katerih se lažje odloči, kako naprej** (če je v dilemi).

Peta članica je bila pred vključitvijo **obupana**, **predstava o prihodnosti** je **bila temna, neskončna**. Sedaj **težka bremena** **nosi lažje** in **gleda na prihodnost bolj pozitivno in odločno**.

Šesta članica pred vključitvijo **ni bila sposobna reševati vsakdanjih problemov, o prihodnosti niti ni razmišljala**. Sedaj je **začela razmišljati o prihodnosti** in jo tudi **načrtuje**.

Sedma članica je bila ob vključitvi nekoliko na boljšem. **Sposobna je bila videti svojo prihodnost**. **S težavami se je spoprijemala in si ni delala utvar**, da nima težav. Sedaj po

nekajletnem članstvu **težave rešuje sproti**, ob tem je prišla do **spoznanja**, da je **življenje boljše in kakovostnejše**.

Osmo članico so pred vključitvijo v skupino **mučili hudi občutki krivde za razpad zakona. Življenja brez moža si ni predstavljala**. Mučil jo je **občutek krivde**, da so **otroci** zaradi nje **brez očeta**. Sedaj po nekajletnem članstvu je **spoznala**, da **ni kriva sama za vse zlo**.

Deveti uporabnici sama **vključitev** v skupino **ni bila** tako **težka**, saj je, kot žena alkoholika, že obiskovala skupino zdravljenih alkoholikov. Sedaj se **zna postaviti zase, zna povedati svoje mnenje, naučila se je pogovarjati**.

Deseta članica se je nenehno spraševala, **zakaj je takšno gorje in trpljenje doletelo prav njo**. Bila je **izmučena in brez volje do življenja**. Ničesar **lepega** ni več videla pred sabo. Po enoletnem članstvu v skupini za samopomoč enostarševskim družinam se ji je **začela vračati volja do življenja**, menila je, da je k temu pripomoglo članstvo v skupini, saj je v njej **našla oporo, občutek pripadnosti in tudi prostor, kjer se je lahko sprostila in poveselila**.

2. Izpis ključnih delov izjav in besed,

1. PRED vključitvijo v skupino za samopomoč enostarševskim družinam so bili njeni **občutki nejasni, zbegani**.

SEDAJ so **predstave** o njeni prihodnosti **bolj jasne**.

2. PRED vključitvijo je bil njen **cilj biti žena, se razdajati svojim otrokom, možu, sorodnikom**, pa ni važno, če ostane kaj časa zanjo, samo, da je **krog okoli nje zadovoljen**.

SEDAJ **se postavi po robu** vsakemu, ki jo ovira pri njenih načrtih, če ve, da on nima prav.

3. PRED vključitvijo je imela **slabo sliko o prihodnosti**.

SEDAJ ko je vključena v SSED, pa **vidi prihodnost lepšo in svetlejšo**.

4. PRED vključitvijo **je imela nekaj ciljev**, vendar **ni imela moči** kako to izpeljati.

Sedaj to **moč in energijo ter vzpodbude dobiva v skupini, dobi nasvete, na podlagi katerih se lažje odloči, kako naprej (če je v dilemi).**

5. PRED vključitvijo je bila **obupana, predstava o prihodnosti je bila temna, neskončna. SEDAJ težka bremena nosi lažje in gleda na prihodnost bolj pozitivno in odločno.**

6. PRED vključitvijo **ni bila sposobna reševati vsakdanjih problemov, o prihodnosti niti ni razmišljala.**
SEDAJ je **začela razmišljati o prihodnosti in jo tudi načrtuje.**

7. PRED vključitvijo je bila **sposobna videti svojo prihodnost. S težavami se je spoprijemala in si ni delala utvar, da nima težav.**
SEDAJ **težave rešuje sproti, ob tem je prišla do spoznanja, da je življenje boljše in kakovostnejše.**

8. PRED vključitvijo v skupino so jo **mučili hudi občutki krivde za razpad zakona. Življenja brez moža si ni predstavljala. Mučil jo je občutek krivde, da so otroci zaradi nje brez očeta.**
SEDAJ je spoznala, da **ni kriva sama za vse zlo.**

9. PRED: sama **vključitev v skupino ni bila tako težka, saj je, kot žena alkoholika, že obiskovala skupino zdravljenih alkoholikov.**
SEDAJ se **zna postaviti zase, zna povedati svoje mnenje, naučila se je pogovarjati.**

10. PRED vključitvijo se je nenehno spraševala, **zakaj je takšno gorje in trpljenje doletelo prav njo. Bila je izmučena in brez volje do življenja. Ničesar lepega ni več videla pred sabo.**
SEDAJ se ji je **začela vračati volja do življenja, menila je, da je k temu pripomoglo članstvo v skupini, saj je v njej našla oporo, občutek pripadnosti in tudi prostor, kjer se je lahko sprostila in poveselila.**

3. Izpis poudarjenih delov izjav in besed

Prva članica:

(pred) **občutki nejasni, zbegani**

(sedaj) **predstave bolj jasne**

Druga članica:

(pred) **cilj biti žena, se razdajati svojim otrokom, možu, sorodnikom,
krog okoli nje zadovoljen**

(sedaj) **se postavi po robu**

Tretja članica:

(pred) **imela slabo sliko o prihodnosti**

(sedaj) **vidi prihodnost lepšo in svetlejšo**

Četrta članica:

(pred) **imela nekaj ciljev,**

ni imela moči

(sedaj) **moč in energijo ter vzpodbude dobiva v skupini,**

dobi nasvete, na podlagi katerih se lažje odloči, kako naprej

Peta članica:

(pred) **obupana,**

predstava o prihodnosti je bila temna, neskončna.

(sedaj) **težka bremena nosi lažje**

gleда na prihodnost bolj pozitivno in odločno

Šesta članica:

(pred) **ni bila sposobna reševati vsakdanjih problemov,**

o prihodnosti niti ni razmišljala

(sedaj) **začela razmišljati o prihodnosti in jo tudi načrtuje**

Sedma članica:

(pred) **sposobna je bila videti svojo prihodnost,**
s težavami se je spoprijemala in si ni delala utvar
(sedaj) **težave rešuje sproti,**
spoznanje, da je življenje boljše in kakovostnejše

Osmo članico:

(pred) **mučili hudi občutki krivde za razpad zakona**
življenja brez moža si ni predstavljala
občutek krivde, otroci brez očeta
(sedaj) **spoznala, ni kriva za vse zlo**

Deveto uporabnico:

(pred) **vključitev ni bila težka**
(sedaj) **se zna postaviti zase,**
zna povedati mnenje,
naučila se je pogovarjati

Deseto članico:

(pred) **zakaj je takšno gorje in trpljenje doletelo prav njo,**
Izmučena,
brez volje do življenja,
ničesar lepega ni videla
(sedaj) **začela vračati volja do življenja,**
našla oporo,
občutek pripadnosti,
prostor, kjer se je lahko sprostila in poveselila

4. Ureditev poudarjenih delov izjav in besed glede na časovno obdobje, na katerega se nanašajo

Pred vključitvijo v SSED :

občutki nejasni, zbegani,
cilj biti žena, se razdajati svojim otrokom, možu, sorodnikom,
krog okoli nje zadovoljen,
imela slabo sliko o prihodnosti,
imela nekaj ciljev,
ni imela moči,
obupana,
predstava o prihodnosti je bila temna, neskončna,
ni bila sposobna reševati vsakdanjih problemov,
o prihodnosti niti ni razmišljala,
sposobna je bila videti svojo prihodnost,
s težavami se je spoprijemala in si ni delala utvar,
mučili hudi občutki krivde za razpad zakona,
življenja brez moža si ni predstavljala,
občutek krivde, otroci brez očeta,
vključitev ni bila težka,
zakaj je takšno gorje in trpljenje doletelo prav njo,
brez volje do življenja,
ničesar lepega ni videla,
izmučena.

Sedaj, po določenem obdobju vključenosti :

predstave bolj jasne,
se postavi po robu,
vidi prihodnost lepšo in svetlejšo,
moč in energijo ter vzpodbude dobiva v skupini,
dobi nasvete, na podlagi katerih se lažje odloči, kako naprej,
težka bremena nosi lažje,
gleda na prihodnost bolj pozitivno in odločno,
začela razmišljati o prihodnosti in jo tudi načrtuje,

težave rešuje sproti,
spoznanje, da je življenje boljše in kakovostnejše,
spoznala, ni kriva za vse zlo,
se zna postaviti zase,
zna povedati mnenje,
naučila se je pogovarjati,
začela vračati volja do življenja,
našla oporo,
prostor, kjer se je lahko sprostila in poveselila,
občutek pripadnosti.

5. Združevanje poudarjenih izjav v skupine glede na časovno obdobje, na katerega se nanašajo (po kodah) ter glede na izobrazbo in čas vključenosti:

PRED VKLJUČITVIJO:

OBČUTKI:

- negativni:
 - nejasni (1)
 - zbegani (1)
 - obupana (5)
 - krivda za razpad zakona (8)
 - krivda – otroci brez očeta (8)
 - sprašuje se: Zakaj jaz? (10)

CILJI:

- razdajanje drugim (2)
- je imela nekaj ciljev, vendar ni imela moči (4)

PREDSTAVA O PRIHODNOSTI:

- pesimistična:
 - slaba slika (3)

- temna, neskončna prihodnost (5)
- ni videla ničesar lepega (10)
- sposobnost videti prihodnost:
 - sposobna jo je bila videti (7)
- ni predstave o prihodnosti:
 - ni razmišljala o prihodnosti (6)

NEZMOŽNOST SPOPRIJEMANJA S TEŽAVAMI:

- ni bila sposobna reševati težav (6)
- ni si delala utvar (7)

IZKUŠNJE S SKUPINO ZA SAMOPOMOČ:

- poznala delo skupine iz AA (9)

FIZIČNO POČUTJE:

- izmučena (10)

PSIHIČNO POČUTJE:

- brez volje (10)

SEDAJ

PREDSTAVA O PRIHODNOSTI:

- pozitivna:
 - jasna (1)
 - lepša, svetlejša (3)
 - pozitivna, odločna (5)
- razmišljanja o prihodnosti:
 - razmišlja o njej (6)
 - jo načrtuje (6)

NAČIN RAVNANJA:

- asertivnost:
 - postavi se zase (2,9)
 - pove svoje mnenje (9)

OPOLNOMOČENJE:

- ima moč, energijo (4)
- težka bremena nosi lažje (5)
- vrača se ji volja do življenja (10)
- opora, občutek pripadnosti (10)

SVETOVANJE:

- nasveti za prihodnost (4)

REŠEVANJE TEŽAV:

- sproti in takoj (7)
- naučila se je pogovarjati (9)

SPOZNANJE:

- ni sama kriva za vse zlo (8)

ČLANSTVO:

- vzpodbuda v skupini (4)

SPROSTITEV:

- prostor za sprostitvev (10)

VEČJA KAKOVOST ŽIVLJANJA:

- boljše, kakovostnejše življenje (7)

8. Razvrstitev in obarvanje pojmov glede na izobrazbo in čas vključenosti

LEGENDA:

- oranžna: vključenost do dveh let in osnovna oz. poklicna izobrazba
- zelena: vključenost do dveh let in srednja izobrazba oz. več
- modra: vključenost nad dve leti in osnovna oz. poklicna izobrazba
- vijoličasta: vključenost nad dve leti in srednja izobrazba oz. več

PRED VKLJUČITVIJO:

- nejasni (1)
- zbegani (1)
- razdajanje drugim (2)
- slaba slika (3)
- obupana (5)
- temna, neskončna prihodnost (5)
- ni si delala utvar (7)
- sposobna jo je bila videti (7)
- krivda za razpad zakona (8)
- krivda – otroci brez očeta (8)
- je imela nekaj ciljev, vendar ni imela moči (4)
- ni razmišljala o prihodnosti (6)
- ni bila sposobna reševati težav (6)
- izmučena (10)
- brez volje (10)
- ni videla ničesar lepega (10)
- sprašuje se: Zakaj jaz? (10)
- poznala delo skupine iz AA (9)

SEDAJ

- jasna predstava o prihodnosti (1)
- postavi se zase (2)

- lepša, svetlejša prihodnost (3)
- pozitivna, odločna predstava o prihodnosti (5)
- težka bremena nosi lažje (5)
- boljše, kakovostnejše življenje (7)
- sproti in takoj rešuje težave (7)
- ni kriva za vse zlo (8)
- ima moč, energijo (4)
- vrača se ji volja do življenja (10)
- opora, občutek pripadnosti (10)

KAJ VAM POMENI SKUPINA?

1. Izhodiščno besedilo: parafraziran zapis odgovorov in poudarjanje izjav in besed glede na pomen skupine:

1. Skupina ji predstavlja **dobro izkušnjo v komunikaciji**. Pomeni ji **sprostitev**. Spoznala je, da je včasih **velikost težave samo v glavi** in je **rešitev lažje dosegljiva**.
2. Skupina ji pomeni **pridobivanje novih moči in informacij**, kako pristopiti k reševanju problemov. Skupina ji pomeni tudi **druženje** z osebami, ki preživljajo oz. so preživele **podobno izkušnjo**.
3. Skupina ji pomeni zelo **veliko**. Lahko se **pogovori, izpove** svoje **težave in probleme**. Dobi koristne **informacije**. Pomeni ji **tolažbo**, saj vidi, da **ni samo ona v stiski**. Pridobila je **občutek**, da je **koristna, pomembna**, da lahko tudi s **svojimi izkušnjami pomaga** drugim članicam, ki so v težavah.
4. Skupina ji pomeni **ново življenje, globlje dihanje in pomoč pri** nekaterih težkih **odločitvah**. Skupina ji daje **izkušnjo, da v težavah ni sama**. Pridobila je **občutek**, da je našla **prostor**, kjer lahko **z izpovedjo olajša svojo dušo**.

5. Skupina ji pomeni **veliko**. Rada se udeležuje srečanj, saj čuti praznino, **če ne gre na SSED**. Z odsotnostjo katerekoli članice pa se zdi, da manjka en člen v verigi.

6. V skupini pridobi **veliko izkušenj**. Prišla je do **spoznanja**, da **ni edina**, ki ima težave. Na srečanjih SSED je spoznala, da je **duševni mir** dosti **več** vreden **kot vse materialne dobrine**.

7. Skupina ji pomeni **ново izkušnjo, prostor za odprt pogovor**. Pomeni ji tudi **dobronamerno obveznost**, kjer imajo **čas in prostor**, da se **posvetijo le sebi in svojim težavam**. S tem, ko svoje **težave zaupa** ostalim udeleženkam, **pridobi občutek**, da je **težava** vsaj **nekoliko manjša**.

8. Skupina ji pomeni tudi **srečanje s prijateljicami**. Pomeni ji **sproščen pogovor**, saj se lahko pogovori o najbolj vsakdanjih temah, pa tudi o resnih osebnih težavah. Pomeni ji **druženje s sebi enakimi**.

9. Skupina ji pomeni **pogum in oporo**. Saj ve, da jo bo skupina **podpirala pri** njenih **odločitvah** tudi takrat, ko se vsi drugi umaknejo in ostane sama, brez podpore bližnjih.

10. Skupina ji pomeni **odprto komunikacijo, sproščen pogovor, prostor, kjer sprejme pomoč** in jo po svojih lastnih možnostih **tudi vrača**. V skupini se ji zdi zelo pomembno in koristno tudi dejstvo, da **dobi razne informacije in napotke o vzgoji otrok**.

2. Izpis poudarjenih delov izjav in besed

Prva članica:

dobra izkušnja v komunikaciji
sprostitev
spoznala, da je velikost težave samo v glavi
rešitev lažje dosegljiva

Druga članica:

pridobivanje novih moči, informacij

druženje
podobno izkušnjo

Tretja članica:

veliko
se pogovori
izpove težave in probleme
dobi informacije
tolažbo, ni samo ona v stiski
občutek, koristna, pomembna
s svojimi izkušnjami pomaga

Četrta članica:

novo življenje
globlje dihanje
pomoč pri odločitvah
izkušnjo, da v težavah ni sama
občutek, našla prostor
z izpovedjo olajša dušo

Peta članica:

veliko
nekaj manjka, če ne gre na SSER

Šesta članica:

veliko izkušenj
spoznanje, da ni edina, ki ima težave
duševni mir več kot materialne dobrine

Sedma članica:

novo izkušnjo, prostor za odprt pogovor
dobronamerno obveznost

čas in prostor

posvetijo le sebi in svojim težavam

težave zaupa, pridobi občutek, težava nekoliko manjša

Osma članica:

srečanje s prijateljicami

sproščen pogovor

druženje s sebi enakimi

Deveta članica:

pogum in oporo

podpora pri odločitvah

Deseta članica:

odprto komunikacijo

sproščen pogovor

prostor, kjer sprejme pomoč in jo tudi vrača

dobi informacije, napotke o vzgoji otrok

3. Združevanje poudarjenih izjav v skupine glede na pomen SSED in obarvanje glede na izobrazbo in čas vključenosti:

KOMUNIKACIJA:

- ocena komunikacije:

- dobra izkušnja (1)

- odprta komunikacija (10)

- pomen komunikacije:

- pogovor (3)

- izpoved (3)

- ko težavo zaupa, pridobi občutek, da je le ta manjša (7)

SPROSTITUTEV:

- sprostitutev (1)
- sproščen pogovor (8)

SPOZNANJA:

- reševanje problemov:
 - težava težka samo v glavi (1)
 - ustrezne informacije (2)
 - koristne informacije (3)
 - informacije o vzgoji (10)

OPOLNOMOČENJE:

- pridobivanje moči (2)
- se čuti pomembno (3)
- v težavah ni sama (4)
- veliko izkušenj (6)
- prostor zase, za svoje težava (6)
- pogum, opora (9)
- potrditev njenih dejanj (9)

VKLJUČITEV V DRUŽBO:

- druženje z ljudmi s podobno izkušnjo (2,8)
- srečanje s prijateljicami (8)

POMOČ:

- pri težkih odločitvah (4)
- tolažba (3)
- pomoč sebi (10)

- pomoč ostalim (3,10)

POGLED NA SVET:

- novo življenje (4)
- globlje dihanje (4)

OBČUTEK:

- prostor, kjer olajša svojo dušo (4)

POMEN UDELEŽBE V SSED:

- čuti praznino, če ni prisotna na SSED (5)
- če manjka ena udeleženka, manjka člen v verigi (5)
- dobronamerna obveznost (7)

SPOZNANJE:

- duševni mir pomeni več kot materialne dobrine (6)
- ni edina, ki ima težave (6)
- pridobivanje izkušenj (6)

KAKŠNE SPREMEMBE STE ZAČUTILI V VAŠEM ŽIVLJENJU OB VKLJUČITVI V SSED?

1. Izhodiščno besedilo: parafraziran zapis odgovorov in poudarjanje besed in izjav glede na spremembe ob vključitvi v SSED

1. Začutila je spremembo. Sedaj je **sposobna reči ne**, prej te besede ni poznala. Sedaj jo **uporabi v korist sebe**, da se **bori**, **spoprime z življenjem** takšnim kakršno je.

2. **Lažje se spoprime z življenjskimi ovirami**. Postala je predvsem **drug človek, ženska**, ki je **sposobna sama poskrbeti zase in za svoje otroke**. **Zna najti veselje v majhnih stvareh in ne strmi k idealom**.

3. Začutila je naslednje spremembe: postala je **bolj samozavestna**, marsikaj **razmisli** bolj **realno**, kot je razmišljala pred vključitvijo v SSED. Je bolj **sproščena**, kar se odraža v **boljših odnosih s svojci, na delovnem mestu**, pa tudi nasploh. Opazila je tudi, da jo manjši zaplet ne »vrže iz tira« kar takoj.
4. Spremenila se je tako, da je **bolj samozavestna**. V problemu je **sposobna videti svetlo točko – rešitev**. Pri reševanju problemov je postala **vztrajna** in se nikoli **ne preda**.
5. Spoznala je, da ji je **skupina pomagala vrniti zaupanje v ljudi**. Skupina ji je dala **moč**, da je ponovno **navezala stike s sorodniki**. Največ ji je pomenila potrditev, da je sama **sposobna poskrbeti za dostojno življenje sebi in otrokoma**.
6. Spremenil se je njen **pogled na svet**. V **slabih stvareh skuša poiskati dobro plat** ali najti vsaj žarek upanja za rešitev. Ugotovila je, da **vsi moški niso pokvarjeni** in jih nič več **ne meče v isti koš**.
7. Skupina jo je naučila, da se sedaj **zavzame zase**. **Ne dovoli**, da bi si kdo drznil **umazati njeno ime** ali **manipulirati z njenimi otroki**.
8. Njeno življenje se je z včlanitvijo v SSED **bistveno spremenilo**. Pravi, da je **postala drug človek**, da se je **naučila pogovarjati** in tudi **poslušati**, tako **otroke**, kot tudi **ostale ljudi**. **Zna se povесeliti in veselje deliti** z drugimi.
9. Z včlanitvijo v skupino se je **počasi začela odpirati svetu**. Postala je **bolj zgovorna, pripravljena pomagati**. Sedaj je **ni strah pokazati čustev, ne veselja, ne strahu...** Čuti se **močno**.
10. Spremenila je svoj **odnos do sebe**. Sedaj ni več »siva miška, ki si ne upa iz luknje«. Začela se je **vračati med ljudi, v družbo**. Pridobila je **voljo, moč in zaupanje vase**.

2. Izpis poudarjenih delov izjav in besed

Prva članica:

**spodobna reči ne
besedo ne uporabi v korist sebe
se bori, spoprime z življenjem**

Druga članica:

**lažje se spoprime z ovirami
postala drug človek
postala ženska, sposobna sama poskrbeti zase in za svoje otroke
zna najti veselje v majhnih stvareh, ne strmi k idealom**

Tretja članica:

**bolj samozavestna
razmisli realno
sproščena
boljši odnosi s svojci, na delovnem mestu**

Četrta članica:

**bolj samozavestna
sposobna videti svetlo točko – rešitev
pri reševanju problemov vztrajna, se ne preda**

Peta članica:

**skupina pomagala vrniti zaupanje v ljudi
moč, navezati stike s sorodniki
sposobna poskrbeti za dostojno življenje sebi in otrokoma**

Šesta članica:

**pogled na svet
v slabih stvareh skuša poiskati dobro plat**

vsi moški niso pokvarjeni, ne meče v isti koš

Sedma članica:

zavzame se zase

ne dovoli, umazati ime ali manipulirati z njenimi otroki

Osma članica:

bistveno spremenilo življenje

postala drug človek

naučila se je pogovarjati in poslušati, tako otroke kot tudi ostale ljudi

zna se povесeliti, veselje deliti

Deveta članica:

Počasi se je začela odpirati svetu

bolj zgovorna, pripravljena pomagati

je ni strah pokazati čustev, ne veselja, ne strahu

Čuti se močno

Deseta članica:

spremenila odnos do sebe

vračati se med ljudi, v družbo

pridobila voljo, moč in zaupanje vase

3. Združevanje poudarjenih izjav v skupine glede na spremembe ob vključitvi v SSED:

OPOLNOMOČENJE:

- lažje spopriime z življenjskimi ovirami (2)
- pridobivanje moči (5)
- čuti se močno (9)
- volja, moč, zaupanje v sebe (10)
- asertivnost:

- se bori (1)
- sposobna reči ne (1)
- se zavzame zase (7)
- naučila se je pogovarjati in poslušati (8)

POGLED NA SVET:

- realen
 - spoprime se z življenjem - takim, kot je (1)
 - trezneje razmišlja (3)
- se je spremenil
 - žarek upanja (6)

ODGOVORNOST:

- prevzela skrb zase in za otroke (2)
- sposobna poskrbeti zase in za otroke (5)
- poskrbi za dostojno življenje (5)

ZADOVOLJSTVO:

- najde veselje v malih stvareh (2)
- ne strmi k idealom (2)
- zna se povесeliti in to deliti z drugimi (8)

SAMOZAVEST:

- jo pridobila (3,4)
- postala zgovorna (9)
- spremenila odnos do sebe (10)

SPROŠČENOST:

- je bolj sproščena (3)
- zna se povесeliti (10)

TRDNOST, STABILNOST:

- težava je ne vrže s tira (3)
- vztrajnost, se ne preda (4)
- ne dovoli opravljanja in manipulacije (7)

OPTIMIZEM:

- v težavi vidi svetlo točko (4)
- v slabem zna poiskati dobro plat (6)

ODNOSI:

- z bližnjimi:
 - boljši odnosi s svojci (3)
 - navezala stike s sorodniki (5)
 - boljši odnosi na delovnem mestu (3)
- odpiranje navzven:
 - vrnilo se ji je zaupanje v ljudi (5)
 - ugotovila, da niso vsi moški pokvarjeni (6)
 - začela se je odpirati svetu (9)
 - pripravljena pomagati (9)
 - vrača se med ljudi (10)

ČUSTVA :

- zna jih pokazati (9)
- ni je strah svojih čustev (9)

KAJ VAM JE V SKUPINI NAJBOLJ VŠEČ? KAJ VAS MOTI?

1. Izhodiščno besedilo: parafraziran zapis odgovorov in poudarjanje izjav in besed glede na to, kaj jim je všeč in kaj jih moti v SSED

1. V skupini ji je najbolj všeč **sproščenost** vseh udeležениh, **pomoč v stiski** in da ima **zagotovljeno tajnost**.

Moti jo to, da se mogoče med seboj **premalo poznajo**. Želi si, da bi bila **srečanja pogostejša** – vsaj dvakrat mesečno.

2. V skupini je **ne moti nič**.

Najbolj so ji **všeč pohodi in branje knjig**. Všeč ji je tudi, ker se lahko **pogovorijo o vsem**, kar jih teži, in da si je tu **našla nove prijateljice**.

3. Najbolj ji je všeč **sodelovanje v skupini sami**. Všeč ji je, da je dobila **nove prijateljice**, še posebej zato, ker jih **družijo podobne težave**.

Moti pa jo, da **ni vedno dovolj časa**, da bi se pogovorile in rešile vse težave, ki tarejo članice.

4. V skupini so ji najbolj **všeč sprostitevne vaje**. Všeč ji je tudi, da imajo **odprt prostor za pogovor**, kjer vsaka pove svoje težave.

Moti pa jo, če jo kdo **obrekuje izven sestanka**.

5. Všeč ji je **jesenski pohod, zaključek starega leta, strokovna literatura**, ki jim jo priporočijo mentorice. Všeč so ji **organizirane teme, s katerimi si osvešča razum**. Všeč ji je **izmenjava izkušenj** in da **druga drugi svetujejo**.

Spremenila pa bi **trajanje srečanja**. Srečanje bi bilo lahko daljše, ker se ji zdi, da imajo premalo časa, da bi vse povedale o določeni temi. Pohvali to, da **dobi ogromno moči** za nadaljnje življenje, pridobiva **nove prijateljice**, ki ji lahko dajo **primeren nasvet**.

6. V skupini so ji najbolj všeč **iskreni pogovori** in to, da v njih **sodelujejo vse članice**.

Moti jo, **ko pride nova članica**, se ji vse predstavijo in povejo svoje težave. Pri **naslednjem srečanju**, pa **te članice ni več**. Občutek ima, da je le **izkoristila njihovo zaupanje** in **porabila čas, namenjen reševanju aktualnih problemov**.

7. Všeč ji je, da je v SSED dobila **pozitivne izkušnje**, ki ji omogočajo, da je **na ljudi in na svet** okoli sebe **začela gledati z nekoliko več zaupanja in z bolj svetle plati**.

8. Všeč ji je, da je dobila **večjo osveščenost o sebi, o svojih pravicah**, pa tudi **več samozavesti**. Zdi se ji pomembno, da bi bilo še več takih skupin, saj je prepričana, da je v njenem okolju še veliko žensk, ki niso sposobne same reševati svojih težav in potrebujejo pomoč.

9. Pridobila je **občutek, da v stiski ni sama in zavest, da ve, kje lahko poišče pomoč**. Všeč sta ji **mentorici skupine, ki s svojimi izkušnjami in znanjem prispevata k reševanju problemov**.

10. Skupina ji pomeni **občutek varnosti, prostor, kjer jo razumejo in jo sprejmejo**. Všeč ji je tudi **praznovanje rojstnih dni** in ob tem skromna pozornost. Rada se udeležuje **kulturnih prireditev, izletov in pohodov**, ki jih organizirata mentorici.

2. Izpis poudarjenih delov izjav in besed

Prva članica:

sproščenost

pomoč v stiski

zagotovljeno tajnost.

se premalo poznajo

srečanja pogostejša

Druga članica:

ne moti nič

všeč pohodi

branje knjig

pogovor o vsem

našla nove prijateljice.

Tretja članica:

sodelovanje v skupini

nove prijateljice

družijo podobne težave

ni vedno dovolj časa

Četrta članica:

všeč sprostitvene vaje

odprt prostor za pogovor

obrekovanje izven sestanka

Peta članica:

jesenski pohod

zaključek starega leta

strokovna literatura

organizirane teme, s katerimi si osvešča razum

izmenjava izkušenj

druga drugi svetujejo

trajanje srečanja

dobi ogromno moči

nove prijateljice

primeren nasvet

Šesta članica:

iskreni pogovori

sodelovanje vseh članic

ko pride nova članica, se ji vse predstavijo in povejo svoje težave, naslednjič te članice ni občutek ima, da je izkoristila zaupanje in porabila čas, namenjen reševanju aktualnih problemov

Sedma članica:

pozitivne izkušnje,

na ljudi in na svet začela gledati z več zaupanja, z bolj svetle plati

Osma članica:

večja osveščenost o sebi, o svojih pravicah

več samozavesti

Deveta članica:

občutek, da ni sama

ve, kje poiskati pomoč

mentorici skupine, s svojimi izkušnjami in znanjem

Deseta članica:

občutek varnosti, prostor, kjer jo razumejo in jo sprejmejo

praznovanje rojstnih dni

kulturne prireditve, izleti, pohodi

3. Združevanje poudarjenih izjav v skupine glede na to, kaj jim je v SSED všeč:

SPROŠČENOST:

- počutje:

- je sproščena (1)

- pogovor z vsemi o vsem (2)

- tehnika:

- sprostilne vaje (4)

- iskreni pogovori (6)

POMOČ:

- v stiski (1)

- svetovanje (6)

OPOLNOMOČENJE:

- pridobiva pozitivne izkušnje (7)

- več zaupanja v druge (7)

- osveščenost o sebi, o pravicah (8)

- pridobivanje samozavesti (8)

TAJNOST:

- zagotovljena tajnost (1)

DRUŽENJE:

- pohod (2,10)

- zaključek ob koncu leta (4)
- kulturne prireditve (10)
- izleti (10)

LITERATURA:

- branje knjig (2)
- izbor literature (4)

ŠIRJENJE KROGA POZNANSTEV:

- našla nove prijateljice (2,3,6)
- druženje z osebami s podobnimi težavami (3)

NAČIN DELAV SKUPINI:

- sodelovanje v skupini (3)
- pozitiven učinek izkušenj in znanja mentoric (8)

POČUTJE V SKUPINI:

- občutek varnosti (10)
- sprejemanje (10)
- razumevanje (10)

SPREJETOST:

- ni sama (9)
- ve kje poiskati pomoč (9)

Združevanje poudarjenih izjav v skupine glede na to kaj jih v SSED moti:

POZNANSTVO:

- se premalo poznajo med seboj (1)

DRUŽENJE:

- enkrat mesečno premalo (1)

- premalo časa (3,5)
- daljša srečanja (6)

TAJNOST:

- obrekovanje izven srečanj (4)

9. Vprašanje: PREDLOGI, SPREMEMBE, POHVALE, GRAJE.

1. Izhodiščno besedilo: parafraziran zapis odgovorov in poudarjanje besed in izjav

Da bi se bolj **držali programa**, ki jim je dan na začetku. (1)

Da bi se **udeleženske SSED sestali tudi ob sobotah ali nedeljah** (2)

Vse **pohvale voditeljicam** te SSED, ker pripravijo **zanimive teme** in jim **pomagajo**. (2)

Vse je **o.k.** (3)

Všeč so ji jesenski pohodi, zaključek starega leta, literatura (strokovna, ki je priporočena). (4)

Želi, da bi bili **sestanki daljši**, ker se ji zdi včasih, da imajo premalo časa, da bi v celoti predelale temo o kateri se pogovarjajo. (4)

Pohvalno se ji zdi, da dobijo **ogromno moči za nadaljnje življenje**, pridobiva **nove prijateljice**, ki ji lahko dajo primeren nasvet. (4)

Pohvala voditeljem SSED za trud in skrb soljudi, kakor **tudi članicam**, da si v stiski **pomagajo**. (5)

Pograjala bi posameznice, ki **ne jemljejo resno te skupine**. Ne zdi se ji prav, da tolikokrat izostanejo brez opravičila. (6)

Spremenila bi to, da se **nove članice predstavijo ob prvem obisku** in spoznajo, kako deluje SSED. **Šele potem**, ko resno pokažejo svoj namen obiskovati SSED, **se predstavijo stare članice**. (6)

Pohvale gredo mentoricam, ki si prizadevajo **za uspešno delo** SSED ter **ženam**, ki se trudijo, da svoje težave čim bolj razložijo. (7)

Pohvalila bi to, da sploh obstaja SSED. (8)

Všeč so ji tudi **srečanja izven skupine** (pohodi, izleti, kulturne prireditve...) (9)

Ne bi spremenila nič. (10)

2. Izpis poudarjenih delov izjav in besed

Prva članica:

držali programa,

Druga članica:

**udeleženke SSED sestale tudi ob sobotah ali nedeljah
pohvale voditeljicama
zanimive teme in pomoč**

Tretja članica:

Vse je o.k.

Četrta članica:

**Všeč so ji jesenski pohodi, zaključek starega leta
literatura
sestanki daljši
ogromno moči za nadaljnje življenje
pridobiva nove prijateljice**

Peta članica:

**pohvala voditeljem SSED za trud in skrb
članicam, da si v stiski pomagajo**

Šesta članica:

**pograjala posameznice, ne jemljejo resno te skupine
spremenila bi to, da se nove članice predstavijo ob prvem obisku šele potem, se
predstavijo stare članice**

Sedma članica:

pohvale grede mentoricam, za uspešno delo

Osma članica:

pohvalila bi to, da sploh obstaja SSED

Deveta članica:

srečanja izven skupine

Deseta članica:

Ne bi spremenila nič.

3. Združevanje poudarjenih izjav v skupine

POHVALE:

- voditeljicama (2,5,7)
- zanimive teme (2)
- pomoč (2)
- vse je o.k. (3)
- vseh so ji jesenski pohod, zaključek starega leta (4)
- literatura (4)
- članicam, da si v stiski pomagajo (5)
- obstoj SSED (8)

PREDLOGI:

- sestanki daljši (4)
- srečanja izven skupine (9)

GRAJE:

- bolj dosledno držati se programa (1)
- pograjala posameznice, ki ne jemljejo resno te skupine (6)

SPREMEMBE:

- da bi se udeleženske SSED sestale tudi ob sobotah ali nedeljah (2)

- spremenila bi to, da se nove članice predstavijo ob prvem obisku, šele potem se predstavijo stare članice (6)
- ne bi spremenila nič (10)

DRUGO:

- ogromno moči za nadaljnje življenje (4)
- pridobiva nove prijateljice (4)

PRILOGA 3: IZJAVE ČLANIC, KI SSED OBISKUJEJO REDKO

1. Izhodiščno besedilo: parafraziran zapis odgovorov ter poudarjanje izjav in besed

1. Vesela je, da je dobila zaposlitev. **Delo je dvoizmensko** in zato se bo **težko redno udeleževala srečanj**. Strah jo je tega, da jo članice ne bodo sprejele zaradi nerednih obiskovanj.
2. Mislila je, da se je s svojo travmo že bolj **sprijaznila**. Ni se mogla odpreti in **podeliti svojih izkušenj**. Mislila je, da jo to, da sta šla narazen ne boli tako zelo. **Čemu ima udeležba na skupini pomen, če ne more biti iskrena.**
3. Zdi se, da je **gotova vase**, da je **pridobila na samozavesti**, zdi se ji, da **ne potrebuje več skupine**. Menila je, **da lahko poskrbi zase**.
4. V pogovoru je omenila, da bi se **želela preseliti**, ker v okolici v kateri živi **nima prijateljev**. Po **moževi** smrti pa je njegovi **sorodniki ne sprejemajo**. V popoldanskem času **nima varstva za otroke** in tudi zato se **ne more udeležiti skupine**.
5. Zasledili smo zapis, ko je gospa dejala, da se je **srečanja udeležila le zato, da se je odzvala vabilu**. Na srečanje jo je povabila socialna delavka na svetovalnem razgovoru pred razvezo. Omenila je, **da ji takšna oblika pomoči ne ustreza**.

2. Izpis poudarjenih delov izjav in besed

1. **Delo je dvoizmensko** zato se bo **težko redno udeleževala srečanj**,
Strah jo je tega, da jo članice ne bodo sprejele zaradi nerednih obiskovanj.
2. **Mislila, da se je s svojo travmo sprijaznila.**
Ni se mogla odpreti in podeliti svojih izkušenj.
Čemu ima udeležba na skupini pomen, če ne more biti iskrena.

**3. Gotova vase,
pridobila samozavest,
ne potrebuje več skupine,
lahko poskrbi zase.**

**4. Želela bi se preseliti,
nima prijateljev,
po moževi smrti je njegovi sorodniki ne sprejemajo,
nima varstva za otroke in tudi zato se ne more udeležiti skupine,**

**5. Srečanja udeležila le zato, da se je odzvala vabilu,
takšna oblika pomoči ji ne ustreza.**

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana METKA MEJAŠ, prvič vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 1997/98 kot redna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom SKUPINA ZA SAMOPOMOČ ENOSTARŠEVSKIM DRUŽINAM napisala samostojno, s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja.

Datum:

Podpis:

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana TANJA US PAVLIN, prvič vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 1997/98 kot redna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom SKUPINA ZA SAMOPOMOČ ENOSTARŠEVSKIM DRUŽINAM napisala samostojno, s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja.

Datum:

Podpis: